

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

onec kratkega drevoreda ga je naenkrat ugle-
dala ter obstala.

V široko razmaknjenem lesenem nasla-
njaču je skoraj ležal in le glavo je imel
toliko privzdignjeno, da je mogel pregledati
dolino pod seboj. Klobuk si je bil potegnil
globoko na čelo ter se prepustil popolnoma solncu, ki je polzelo
tam daleč pred njim v zaton. In niti zgenil se ni; če bi ne bila
videla, da ima oči odprte, bi bil, kakor da je zaspal. A te oči so
strmele s tako čudno blestečim, vso to prelestno ravan širokoobje-
majočim izrazom izpod njegovih za ta mladi obraz že skoraj preveč
gostih obrvi, da je postal v hipu tudi njen pogled presenečen in
obenem rahlo občudujoč.

Sama ni vedela, ali naj bi ga nagovorila ali ne; toda v istem
hipu se je naglo premaknil in jo pri tem uzrl.

„O, gospa grofica!“ je vzkliknil nekoliko zbegan ter se hotel
dvigniti.

A bila je že pri njem ter ga pritisnila prijazno nazaj.

„Ne, ne, ostanite! Ako mi dovolite, sedem jaz prav tako na
ta drugi naslanjač, da se zopet kaj pomeniva, toda pred vsem mi
odkrito povejte, ali vam nisem nadležna. Pa prav odkrito!“ se je
nasmehnila ter se spustila udobno na enak stol blizu njega.

„Ali — gospa grofica!“ je vzkliknil zopet in čutil, da je zdaj
res že popolnoma premagal rahlo nevoljo, ki ga je vendarle obšla
v prvem hipu, ko ga je zbudila iz njegovih sanj.

„Ne, ne tako!“ je stresla nestrpno z glavo ter ga merila s
skoraj jeznim pogledom. „Jaz res ne vem, zakaj še vedno — —“

Ozrl se je v njo z vprašujočim pogledom in čakal.

„No, da . . . ne vem, kako bi rekla,“ se je nasmehnila in
povesila oči. „Glejte, jaz čutim, da sva midva vendar morda izmed
vseh teh ljudi tod okrog edina, ki bi se lahko umela“. — — —

Umolknila je zopet in se igrala s svojim solnčnikom ter si
nervozno grizla ustnice.

Srce mu je postalo razburkano in nehote se je privzdignil v svojem sedežu.

„Jaz, gospa grofica — —“ je jecjal.

„No, da, to hočem reči!“ ga je prekinila odločno. „Oprostite, da vam povem, kar vem: Vi vidite v meni edino le gospo grofico in v sebi edino le domačega učitelja mojih bratov. In baš to me draži, da ima vsaka vaša beseda nekako ponižno sklonjen hrbet. Povejte mi no odkrito, ali vam res tako strašno imponira, če je kdo, oziroma celo, če kakor jaz šele pozneje postane visokoroden?“ je zategnila ironično . . .

„Hm, v duši gotovo ne, namreč samo radi tega, toda na zunaj je . . . kako bi rekel, vendar neka zapreka . . . Sploh pa, gospa grofica, nisem vedel, da vam smem — — —“

„Da mi smete biti prijatelj? Le ven; to je, česar si želim! In zato vam pravim tudi, da pustiva že te prisiljenosti, ki se jih vi še vedno nočete otresti. Kar hop črez take zapreke, kakor pravite vi, gospod profesor! Velja? Jaz sem čutila že po prvem pogovoru z vami, da se bova umela, a čakati je bilo treba črez mesec dni, predno sem vam mogla to povedati. In še zdaj imam to od svojega grofovstva, da moram jaz, dama, vam razkrivati ljubezen,“ se je zasmejala ter nekoliko zardela.

„Da, to je res . . . Ako bi mi ne bilo branilo preveliko spoštovanje, bi vas bil s tem gotovo jaz prehitel,“ se je priklonil z lahkim nasmehom.

In bilo mu je, kakor da so mu naenkrat zdrknile z udov vse neprijetne vezi, in vzravnal se je z vsem telesom ter se globoko oddahnil. In gorak občutek prisrčnosti in domačnosti ga je obšel.

„Res?“ se je zasmejala. „In kako mnenje ste si pravzaprav ustvarili o meni? Kakor vidite, pričakujem da ugodno, ker sicer bi vas ne vpraševala.“

„Glejte, gospa grofica,“ je odgovoril resno in počasi. „Včas, dasi redko, sreča človek na svetu bitje, ki se mu nehote posili vprašanje ob njem — vsaj meni se je zgodilo to že dvakrat v življenju prej, in zdaj tretjič — vprašanje namreč, kako je le mogoč naravnost čuden slučaj, da se je poosebilo v tem enem samem bitju vse, kar je lepega in sladkega na svetu . . . Dobro, tu si videl nepopisno krasne oči, tam zobčke kakor biseri, tam zopet idealno lep stas. Enkrat na Dunaju je vprašal v predsobi ženski glas po meni; kar vrglo me je s stolice in zazdelo se mi je, da je pozvonilo iz nebes; pa tečem ven; in zunaj najdem naravnost grdo šiviljo, ki mi je

prinesla popravljene srajce . . . In tako dalje: tu to, a le to, tam ono, a samo ono: toda kako je to, da narava naenkrat takorekoč kar razsuje vse svoje prelesti nad glavo enega in istega človeka: take oči, taka usta, tak nos, taki lasje, tak stas, tak organ, tako inteligenco? . . .“

Zgrabilo ga je bilo, da sam ni vedel kdaj, in s širokoodprtimi očmi je strmel v njo.

Ona pa se je zasmejala na ves glas, tako veselo in prosto in se vrgla v prožnem naslanjaču popolnoma nazaj . . . Solnce se je bilo ravno doteknilo gora tam v modrozlati daljavi in polni trudnega hrepenenja so lili zadnji žarki sem do te čudovito lepe ženske, kakor da hočejo napolniti prav do roba mero njenih čarov . . .

„Ali mislite mene? O — — —!“

In zasmejala se je še polj prosto in veselo.

A naenkrat se ji je obraz zopet zresnil in samo nosnice krasno zakrivljenega nosa so ji še rahlo drhtele.

Te nosnice so trepetale skoraj neprestano. Kakor da se je ukrotila, vpregla samo sebe v nevidne, trdozategnjene uzde . . . Le za hip če bi popustila, se je zdelo, pa bi zdirjale strasti v prostem divjem diru ven na prosto ravan . . .

In zato je zapazil, da je bila vsaka njena živahnejša kretnja včasi naenkrat kakor odlomljena, njen smeh često hipoma kakor s silo odtrgan, in zato je dobil tudi zdaj njen obraz naenkrat zopet oni mrzloponosni izraz.

In skoraj plašno se je obrnil njegov pogled zopet tja doli v ravnino.

„Oh, glejte, to, to je lepo!“ je vzdihnila prisrčno in šla s svojo belo roko črez ves ta zdaj že nekoliko temnozasenčeni pokoj.

„Da, tudi to je lepo!“ je prikimal s tihim glasom, in oba sta se zagledala tja doli.

Svet se je spustil že štiri, pet korakov pred njima strmo nizdol, a se razgrnil takoj pod ogromno, blestečebelo brezo široko in skoraj popolnoma ravno v neomejeno daljo na vzhodni in zahodni strani ter se vzpel v višje in višje kipeče vrhove samo tam doli na jugu, kjer je čakal konec teh žoltozlatih njiv in zelenih trat temen gozd bele, kakor razpet trak ravne ceste. A niti ti vrhovi niso bili ostro začrtani, navpični in strogi, — vse je le hrepenelo, vse je le plavalo daleč daleč tja doli nekam v druge kraje.

„Glejte, gospa grofica, ali se vam ne zdi, da je ta kraj prav-zaprav le lepo počivališče, le za kratek oddihljaj potniku, ki prihaja

od leve in gre zopet na desno; — preveč položnih poti pelje tja ven v svet, in kakor širokoodprta dlan, ki ne more nikdar postati pest in zgrabiti, se mi zdi vsa ta ravnina tu spodaj. Le pogledajte! — Kamor hočete, greste — — —“

Pokazal je z roko na* mestece, ki se je belilo komaj deset minut daleč v ravnini, in na tistih šest, sedem cest, ki so se izgubljale na vse strani iz njega črez plan.

„Torej vam ne ugaja tu? Povejte mi odkrito.“

„Ah, ne tako!“ je vzkliknil. „Hotel sem reči samo, da bi ne maral biti za vse življenje tu. Saj ste mi rekli, milostiva grofica, tudi vi, da ljubite stokrat bolj planine. Jaz pa sem celo rojen sredi visokih hribov. Mislite si cel roj takih zaraščenih korenjakov, ki stoje skoraj v kolobarju okrog male vasice in gledajo resno vanjo nizdol in na zeleno dolinico okrog nje, ki so se ji dobrodušno nekoliko umaknili kakor mali igrači . . . Ah, človek jih pusti, gre in ostane tam zunaj, a nikdar jih ne more pozabiti, njih, ki so držali v naročju njegovo mladost, in vedno ga je strah tam zunaj med tem hudobnim, umazanim svetom, da, strah . . . in ubežal bi in se skril spet med nje kakor dete med gube matrinega krila . . .“

Umolknil je in strmel predse . . . Zgrabila ga je bila naenkrat čudovita otožnost . . . Iz mraka so bili stopili pred njegovo dušo njegovi gozdi, njegovi hribje, njegova vasica, vsa njegova mladost, in zaskalelo ga je v srcu hudo in bridko . . . In vsemu zagrnjenemu v oblast omamljivega fluida, ki lije iz sorodnih duš na nas, ne da se ga zavedamo in ne da umemo njegovo moč, se mu je odprla duša in vzkipela v mehke, cvetoče besede, ki se jih je zdaj ustrašil, ker se jih je sramoval . . .

Molčala sta nekoliko časa in potem se je oglasila zopet ona:

„Torej le za vedno bi ne marali biti tu? A za sedaj ste zadovoljni?“

„Da, popolnoma. O ugodnostih svoje službe niti ne govorim to je nazadnje vse tam,“ — je pokazal z roko na desno, kjer se je dvigala izza bližnjega gostega vejevja samo širna grajska streha in dvoje stolpov — „a meni je bilo treba zdaj na svetu pred vsem takega-le tihega kotička pod tako-le košato lipo, kakor sem vse to našel tu . . . Zato pa sem tudi skoraj ves dan, če sem le prost, tukaj-le . . .“

„In kaj delate tu?“ se je nasmehnila.

„Ničesar! Prav ničesar! Tako tukaj sem-le v to hiho počivališče sem jo bil po sreči zavil — hvala Bogu še pravočasno — s

svoje zgrešene poti; in zdaj sedim tu in gledam v zrak in čakam, da se moji razdrti živci zopet nekoliko odpočijejo . . . Samo svojo dušo široko razgrnem na solnce, da mi jo zopet presolnči in pomori strupene bakcile,“ — se je nasmehnil z nekoliko tisto ničemurnostjo, s katero se rad skoraj vsak moški kaže pikantnim ženskam velikega grešnika.

„Oho! Lep vzgojitelj — z bakcili!“ se je zasmejala in ga pogledala s pogledom, da je bil zadovoljen z uspehom svoje opazke.

„Pardon, gospa grofica! Rekel sem, da odprem svojo dušo samo tu na tem prostorčku, ko sem sam — med ljudmi pa je ovita z vsaj tako debelo skorjo, kakršna ovija in zaklepa njih gnilobo drugim človeškim dušam. In moja vsaj pušča ne . . . Saj mi oprostite to morda preveč krepko primero?“

„O, rada!“ se je nasmehnila. „Samo pojasnite mi jo bolje. To se pravi: povejte mi, ali se čutite upravičenega, izreči tako ostro sodbo o ljudeh . . . in indirektno tudi o sebi? . . .“

„Da, popolnoma. In še tako govorim le o tistih izjemah, ki jim morem sploh prisojati dušo, ki jim brli nad vso tisto skvarjeno brozgo v prsih vsaj lučka intelligence.“

„In, ali ne čutite, kako žalostno je, da tako govorite, tem bolj žalostno, ker je vaš glas pri tem tako iskren, vaš obraz — oprostite! — nelepo zasenčen?“ je vzkliknila očitačoče.

„Hm, zakaj žalostno? Čim prej pride človek do tega spoznanja, tem bolje! Da, tem bolje, ker zna potem ceniti vsaj tiste redke, redke, res lepe duše . . . Ah, nad veselim, zdravim cvetjem velika, vesela božja luč! O, tudi takih sem našel nekoliko in vesel sem jih in tako iskreno jih ljubim!“

„A druge sovražite, kaj ne? O, že zopet en mizantrop več?“

„Čemu? Sovražiti! Vsak mizantrop se mi zdi podoben oni dami, ki je rekla pri večerji preteklo sredo — saj se spominjate? — da jo boli, ker se klati županov Sultan že po enem letu okrog svoje matere, naše June . . .“

„Oprostite, da sem omenil to!“ je nadaljeval po kratkem molku. „A ta izrek one dame se mi je zdel preveč značilen . . . In boljše primere za svoje nazore glede na mizantropo bi ne mogel najti . . . Čemu se zgražati in obžalovati — tako je! In kar se tiče ljudi še posebno: ali ni lep pogled, ko se pomešajo krasen pomladanski dan med cvetoča drevesa in se zlijejo vse tja po solnčnem polju celi tropi rožnatih, belih, modrih, temnih oblek ter se giblje sredi sočnega zelenja toliko živih, pestrih šopkov? . . . Takrat celo ljubim

ljudi — ljubim kakor ljubim naravo, saj so tudi oni lep del te lepe narave . . . Sploh: meni so ljudje del narave, izpolnek onega, česar ji manjka, a nič več. In izkoriščal bi jih rad, jih užival, kakor izkoriščam in uživam naravo . . .“

„Tako? A to je vendar najhujši, najbrutalnejši egoizem. Taki torej ste?!“ je zmajala obžalovaje z glavo.

„To ni najhujši, to sploh ni brutalen egoizem, če ga umete prav!“ je ugovarjal vžhičen. „Samo zdrav egoizem človeka je, ki so se mu odprle oči. Tudi vi, grofica, bi se ne pustili mirno požreti krvoločnemu tigru, samo da bi mu napravili prijetno urico . . . O, in prav jaz! — glejte, če najdem človeka, ki ga morem ljubiti, pa sem ga vesel, tako vesel, da pozabim samega sebe, da mi je prava slast, ako se morem zanj žrtvovati, ako najdem priliko, da mu dokažem v dejanju vso iskrenost svojih čuvstev do njega . . .“

„In povejte mi — kaki so ti ljudje, kaki morajo biti, da jih vi ljubite?“ se je nasmehnila, in skozi polmrak so se zasvetile njene zelenkaste oči koketno k njemu.

A v tem hipu se mu ni ljubilo delati poklonov in vrhutega še rahlo ranjen v resnobi svojih misli, je odgovoril mirno in doktrinarno:

„O tem se ne da postaviti splošno veljavno merilo. Kvečjemu bi mogel povedati, kakih ljudi ne prenašam več, kakim ljudem se, ne da bi jih, kakor sem že rekel, sovražil, najrajši izognem.“

„In ti so?“

„Ti so, ali bolje: bi bili odslej vsi tisti, ki bi kvarili harmonijo moje duše, kvarili jo kakorkoli, ali že s tem, da bi mi vzbudili stud do sebe, ali pa s tem, da bi vzbudili v meni zopet harmonijo in mir rušeče strasti . . . Tu namreč na tem prostoru, v tem svetem pokoju sem spoznal vso krasoto harmonije v naravi in v človeku in vso ničevost in revščino tistega brezumnega hlastanja po življenju, življenju, kakor ga umejo taki ljudje.“

„Ali! — gospod pater!“ je vzkliknila s pritajenim, nervoznim smehom, ki je kazal, da nalašč noče zaiti v njegov strogi ton in da jo jezi ta ton.

„Nič pater, milostna grofica,“ se je nasmehnil, a ravno tako resno, kakor je resno govoril. „Gospod pater je zaprt — jaz pa hočem prosto ven na življenja veliko belo cesto. A to je: le na to veliko belo cesto, ves čas po njej, ali naj že pada nanjo cvetje z dehtečih vej nad njo, ali se vije skozi hladni, senčnat gozd, ali žehiti razbeljena čez vsem očem odprto planjavo . . . O, če ima

človek tako pot za seboj, kakor jo imam jaz, ne bo silil več ne v močvirje in ne v robidovje!“

„Da, da, saj se mi je zdelo, da je to pri vas. Prej najbrže divji hudournik, zdaj pa hočete postati — stoječa voda.“

„O ne, gospa grofica. Jaz že vem, kaj čaka stoječe vode. Da že ostanem pri vaši sliki: mirna, tiha reka hočemo biti, ki teče tja čez solnčno ravan.“

„In če se vam postavi vseeno jez na pot — si ga li upate podreti?“

„Reki tega ni treba: kar čez gre . . .“

Ironičen nasmeh ji je zatrepetal okrog usten in on ga je videl. Že jo je hotel vprašati, kaj naj ta nasmeh pomeni, a spomnil se je naenkrat, da govorita že predolgo samo o njem.

V tem hipu se je dvignila in nehote je storil isto tudi on. Stala sta si čisto blizu nasproti in ona jo obrnila naenkrat počasi svoje oči vanj.

„No, ali imate v žepu tudi navodilo, kako se rabi vaš recept, gospod profesor?“

Presenečen se je nagnil nekoliko nazaj in strmel nemo vanjo. Burno se ji je dvigalo krasno oprsje in nosnice so ji trepetale še bolj nego navadno.

„No, da — vi, ki ste izlegli tukaj na solncu tako krepostno teorijo o beli cesti, in vi, ki pojdete ven na njo, kadar boste le hoteli, in vzamete s seboj družnika ali družico, kakršno si izbere vaše srce, vi, ki se lahko — za toliko časa bi vendar zapustili svojo belo cesto? — izognete v kolobarju, ako ugledate, da vam prihaja zoprn človek tudi le samo nasproti, in tvegate kvečjemu, da postoji pet minut pri vas — — — povejte zdaj, kaj naj stori pa oni, ki je priklenjen za vse življenje na takega-le zoprnega človeka, — moj mož je skrbel sam za to, da ni nobena tajnost, kak je najin zakon, zato lahko govorim brez vseh ozirov — da, povejte, kaj naj storimo mi, ki smo ravno tedaj, ako ostanemo na vaši ljubi beli cesti, neprestano v družbi takega ljubeznivega spremljevalca...? Da, saj pravim, da ste vsi skupaj brutalni in vaše teorije teorije trdih, brezsrčnih egoistov. Eh! sicer pa — — —“

Zamahnila je z roko po zraku in se bliskoma zopet ukrotila.

Stal je nepremično pred njo in sto čuvstev je zavalovalo črezenj. Sram ga je bilo in prijel bi bil njeno roko ter jo usmiljeno poljubil. Obenem pa se je zgenilo nekaj v njem kakor daljno spoznanje, da se nekaj vrši med njunima dušama . . . in da se je ona

tega že veliko prej zavedela nego on. In ustrašil se je in se je zbal . . . zakaj on je res občutil v svojih samotnih urah tu-le na tem prostoru vso blaženo slast harmoničnega življenja in zaslutil vso sladkost njegovih čistih, odprtih, ponosnih poti . . . In zdaj hoče zopet stopiti greh pred njega! . . .

Vse bridko mu je postalo pri srcu in v obupni resignaciji je videl pred seboj, kaj ga čaka . . . In obenem je začutil, da ni rešitve, da se začne v njegovem življenju nova epizoda, morda celo več nego le epizoda, in da šušljajo že spet po vseh grmičkih na levi in desni njegove poti kesi, dvomi, nemiri, vse tiste drobne muke, ki trgajo s svojimi malimi, ostrimi zobki srce zdvojenega človeka . . .

„Hladno postaja!“ je izpregovorila zopet z mirnim glasom.

Da, in kako ves drugačen je bil ta glas hip poprej! Če je to ponosno ženo premagalo, da so ji ušle take besede, potem jo je bil zadel s svojim modrovanjem naravnost v srce in zapadel je bil že temu srcu . . . A ona, ona, sloveča grofica Latur! . . . Tako daleč doli k njemu, v prah je bila prišla . . . In sladka groza ga je stresla, kakor da se je sklonila boginja k njemu . . . Kajti zdaj ni mogel več dvomiti, zdaj je spoznal vse jasno, zakaj ga je poiskala skoraj vsak dan tukaj-le in zakaj je bil ves gorak njen glas in zakaj so ga pogledale včasih njene oči, kakor ko kipi duša iz njih . . .

In vendar bi bilo bolje, da ne . . . Ne, če bi ne bila grofica Latur, bi jo potisnil od sebe! . . . In kaj bo, če se izve! In njen mož bi izvršil hladnokrvno pravico nad njim, ker se je drznil dotekniti njegovega imena . . . Ah, sploh . . .

Zdrznil se je nervozno po vsem telesu.

„Kaj vam je?“ je rekla tiho.

„Hladno. Tudi meni je hladno. Toda ne,“ je stresel z glavo in izpremenil jezno neiskreni glas prvih besedi, „pravzaprav, človeku se včasih le zdi tako. Zdaj, konec maja vendar ne more biti več hladno! Samo bridko postane včasih človeku pri srcu.“

„In zakaj vam je bridko?“

Glavo je imela povešeno in na koncu svojega čreveljčka je vrtela neprestano svoj solnčnik.

„Ne vem! Zato menda, ker se izpremeni v življenju skoraj vse v grenčico. Kako lep je bil najin pogovor danes ves čas in slednjič sem vas vendar žalil . . .“

„Ali vam je žal?“ se je nasmehnila otožno, zamišljeno.

„Da, resnično!“ je vzkliknil iskreno. Bilo mu je, kakor da mu je naenkrat že tako blizu, blizu . . .

Griša: Šumljajo valovi. — Roman Romanov: In jaz ne bom nikoli poljubil. 47

„No, saj me niste razžalili. Samo tako ne smete več govoriti... Vi, ki ste veseli in prostih ramen, morate podpirati nas, ki smo težko obloženi, podpirati vsaj s toplimi besedami“

„O, če smem!“ je vzkliknil tiho in vsa duša mu je zagorela.

„Da, smete, vi smete!“ je odgovorila in mu iztegnila svojo desnico, ki jo je poljubil, kakor da je prejel milodar . . . Kar nenkrat je prišlo tako črez njega, in kakor da je to v hipu spoznala, je stala ta žena, ki je še pravkar skoraj prosila, — kakor kraljica pred njim.

Pesek je zaškripal in lakaj v livreji je stopil izza drevoreda:

„Gospoda, servirano je!“

Molče sta se obrnila proti gradu.

(Dalje prihodnjič.)

Šumljajo valovi . . .

Šumljajo valovi in dalje
kot misli nemirne hite —
naprej do neznanih krajev
roke jih nevidne pode.

In človek zamišljen na bregu
na vrbo naslonjen stoji
in gleda v brezciljne daljave
z obupanimi očmi . . .

Griša.

In jaz ne bom nikoli poljubil.

In jaz ne bom nikoli poljubil
tvojih lepih oči —
ah, tvojih lic ne bom pobožal
vse svoje dni . . .

Daleč od tebe bom živel
tam, kjer je tema in noč,
in vso noč in temo bom mislil
na tebe in dan tvoj vroč.

Roman Romanov.

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

II.

rihitel je bil takrat, pred štirimi leti, s hlastnimi koraki iz domovine v veliko mesto in burno odprl duri v življenje. In zableščalo se je pred njim, in nekaj kakor gorke, sladke roke je seglo po njem in ga potegnilo na mehke, dehteče grudi . . .

A potem je prišlo naenkrat in sam ni vedel, ne zakaj ne kdaj da se mu je zazdelo življenje kakor strašen, stoglavi zmaj, ki mu sesa najboljše moči iz telesa, da se podira steber za stebrom v njegovi notranjosti. A vse še bolj trhlo, vse preperelo okrog njega, same razvaline, razširjajoče težek, neprijeten vzduh . . .

Samo včasí je srečal sredi tega gomazenja tudi ljudi, ki so bili vsi čisti in zdravi . . . Ali tedaj mu je bilo le še bolj mučno, in sedel bi bil najrajši daleč proč od njih, kajti bal se jim je biti isto, kar so bili drugi njemu . . . In naslednji dan je šel s topim obžalovanjem kam drugam . . .

Zato je presedel zadnji čas cele večere v ponočnih kavarnah pri kakem oknu, pušil cigarete in gledal skoraj topo ljudi okrog sebe . . . In včasí je prisledla katera izmed žensk k njemu, in ponudil ji je cigareto . . . „Tako!“ si je mislil, ko jo je videl potegovati dim globoko v prsi; „potem te lahko poljubim, če so mi bo hotelo, ko si okužiš usta . . . Nekaj boljši sem še vedno nego drugi; jaz se vsaj zavedam, da sem gnil, in še pri gnilih izenačim vsaj nosove prej . . .“ Nekoč je videl spodaj nekje v domovini v polpijani, elegantni družbi takega-le junaka napraviti prav originalen dovtip: potisnil je z jezikom viržinko kar kratkomalo na levo stran ust, pa poljubil dekle na svoji desnici . . .

Ampak nikomur bi si ne bil upal povedati, zakaj ponuja takim ženskam cigarete, ker je vedel, da je neumno, in nikomur bi si ne bil upal povedati, da se je umaknil čistim dušam le iz dostojnosti... Nikomur tudi ni povedal, zakaj zapušča veliko mesto in gre ven v samoto, ker ni maral žaliti svojih prijateljev.

Sicer pa ni šel ven, da bi postal svetnik in puščavnik — šel je, da bi se mu zopet odpočili prenapeti živci, šel je, da bi ubežal

pijavki — življenju in njenemu sesanju, da bi se mu vseh teh krvoločnih ust prosto telo napolnilo zopet s krvjo — da bi se vrnil zdrav in močan in se vgrizel, vsesal potem sam življenju globoko v njegovo opojno kri . . . Toda le na onem mestu, kjer bo hotel on, in le s svojimi usti in ne več s svojo dušo . . .

In zato se je oddahnil tako prosto in globoko, ko je bil došel sem in korakal prvikrat po pravkar tiho iz zimskega sna vzbujajočem se gozdu. In ves čas s tistim globokim spoznanjem v svoji duši, da je v življenju zunaj vedno tako, da pije kdo iz tebe ali pa ti iz njega, in ves čas z vso sladkostjo zavesti, da je narava edina, ki daje, ne da jemlje in ne da ji jemlješ ti. In vdal se ji je z vso dušo in bal se ni ničesar več, tudi ljudi ne . . . Ah, parkrat je bil spodaj med njimi, med temi dobrodušno topimi, vsakdanjimi malomeščani in nasmehnuti se je moral, če se je ozrl na te debele, site ustnice . . . „Glej jih — ščuke . . . Vrgel bi jim kaj, pa bi lovili . . .“ A vstal je rajši in odlazil počasi zopet na grad.

In tudi, ko je došla grofica s svojim možem in otrokom, je ostal miren. Samo gorko mu je bilo ob njej in zazdelo se mu je, da je zadehtelo po vijolicah, odkar je stopala ona tod okrog . . .

Ko ju je videl prvikrat stati zunaj na terasi skupaj in je skakalo njiju kakor angel lepo dete okrog, mu je bilo žal, da mu je povedal grajščak, kako je s tema dvema lepima človekoma. Morda bi sam vendar ne bil zapazil, da je ta vsaj na prvi pogled tako harmonična slika le žalostno slepilo . . .

Spominjal se je zdaj zopet tako živo onega jutra. Sedela sta z grajščakom sama na terasi, ko je prinesel sluga pošto in jo izročil svojemu gospodu. Hlastno je segel starec po drobnem zavitku ter vzel iz njega list in ga prečital. In potem se je zagledal predse in šele črez dolgo časa je pričel počasi:

„Hči mi piše, da pride za vse poletje k meni. Grof je baje bolan na živcih in si privošči šestmesečen dopust, da se tu okrepi. Najbolje je, da vam že zdaj vse povem, ker boste itak videli sami, kako je z mojo hčerjo in njenim soprogom.“

Obmolknil je zopet za hip in gledal mračno predse.

„Videli boste namreč, da ni srečna s tem človekom. Jaz sem ji pravil to že prej, a mi ni hotela verjeti . . . Kakor veste, sem se odpovedal takoj po smrti svoje žene profesuri na dunajski tehniki ter si kupil to grajščino. Ona mi je delala tujino ljubo, dokler je živela, a ko je ni bilo več, se mi je zahotelo spet po domovini. Poleg tega mi je prigovarjal tudi moj brat konzul toliko časa, da

sem se vdal. No, in brat, že takrat ves bolan, se je preselil takoj prvi teden k nam, in živeli smo čez eno leto svoje tiho, zadovoljno življenje tu gori. Naehtkrat čitam nekega jutra — dobro se še spominjam, bilo je prvega junija pred sedmimi leti — da se bodo vršili to poletje veliki manevri tu okrog Stranic. Dirnilo me je zelo neprijetno. Moja hči je imela takrat sedemnajst let. Eden izmed vzrokov, da sem prišel tu sem, je bila tudi moja želja, da bi njo odtegnil življenju v tej nezreli dobi ter jo privedel zopet vanje nazaj, ko bo že vedela, kaj je svet in kaj ljudje, ko se izkratka človek, če je sploh kaj na njem, začne že obračati iz zunanosti v notranjost, pri sebi in pri drugih. Tako sem tudi upal, da bo potem znala izbirati izmed moških moža. Pa prišlo je pač tako, in v avgustu smo dobili pet huzarskih oficirjev na grad, med njimi nadporočnika grofa Laturja. Samo en teden so ostali tu, a Selma je bila že „izbrala za življenje“, kakor mi je ta neumni otrok patetično zatrdil, ko so bili odšli.

Tako me je usoda potisnila po sili v vlogo očeta, ki brani svoji hčeri „voliti po srcu“. In igral sem jo, to vlogo, s precejšnjo trdovratnostjo, dasi se mi je ustavljala do skrajnosti. In baš, ker je bila moja lastna hči kriva, da sem postal ves sprt sam s seboj, se je nabiralo v mojem srcu polagoma nekaj proti njej, da sem slednjič z neko zlobno škodoželjnostjo privolil . . . Človek je včasih res čuden: zadnji čas sem se ustavljal že samo zato, da sem se potem vdal s tem večjo ironijo . . .

Grof je naredil name najslabejši vtisk, ne glede na to, da sem jaz sploh proti vsaki mesalijanci. A takrat sem mislil, da ga je moje lepo, kakor jutranji cvet sveže dekle vsaj v resnici omamilo, in da ne sega precej zadolženi razuzdanec samo po mojem denarju . . .

Jaz sem moral vse svoje življenje delati trdo in z velikim samozatajevanjem in upal sem, da sprejme nekoč sad mojega truda spoštljiva roka človeka-delavca. A ker je prišlo drugače, sem porinil s sarkastnim nasmehom delež svoje hčere pred one skrbno gojene, dolge prste . . .

Enega vendar svoji hčeri nisem pridigal zaman: skrivati svojo dušo za svojim obrazom. Ko sta bila prvič skupaj tu, sem se pustil varati celo jaz in mislil sem že, da sem se zmotil. Drugo leto pa je bil gospod grof tisti, ki se mu ni zdelo več vredno spoštovati niti tihega mučeništva mojega nesrečnega otroka; in odtlej je spustila tudi ona krinko s svojega obraza pred menoj.

Dragi Lastan, morda se bo vam zdelo nekoliko čudno, da vam sam kažem s toliko odkritosrčnostjo, kar bi moral poskusiti s svojo

hčerjo vred skriti pred vašimi očmi. A prvič bi grof zopet sam skrbel za to, da vidite resnico, drugič vi niste človek, ki bi se pustil imeti za norca skozi vseh šest mesecev, in tretjič je moje načelo, da rajši sam odkrijem, kar se ne da skriti. Tako si kupim s tem vašo diskretnost, ker do skrivnosti, ki jo komu razgrne človek sam, ima tudi vse pravice.“

In odtlej se mu je revica zasmilila, a nič več. On ji ni mogel pomagati . . . Ne, — na nikogar več vezati svojega srca, niti ne v preveč gorkem sočutju . . . Prišel je sem, da se mu to srce zaceli, in ne, da se zasadijo nove bolesi vanje. —

In zdaj se je zopet spominjal teh svojih sklepov, in grenko samozaničevanje se mu je razlilo čez dušo, ker je bil preslab . . . „In tako sedim tu in se silim k delu, da bi ne premišljeval o vsem, kar se je zgodilo z menoj, in ne morem vendar nič za to, če se zastrmim vsak hip iznova v zrak,“ je zamrmral temno predse.

Na steni je visela njena slika, in počasi se je ozrl nanjo ter jo gledal dolgo, dolgo.

„Ubogo bitje!“ je vzdihnil. „Glej, tako ponujaš svoje srce okrog in prosiš, naj bi ga kdo sprejel. A zopet si se zmotila . . . Pride dan, ko odprem okno in pogledam ven čez to odprto planjavo. In sem izza mej pride do mene daljni glas, in vedel bom, da me je zopet poklicalo življenje . . . In morda zaprem okno hitro in burno. A drugi dan ga spet odprem in zopet me pokliče . . . In še za hip se bom obotavljal, potem pa vstanem in pojdem z odločnim, temnim obrazom od tod . . . Tam za ovinkom pa zavriskam in se ne ozrem več nazaj . . .“

In morda bo kmalu to! . . . Kaj te je bilo treba!“ je vzdrtel naenkrat srdito in se ozrl sovražno na njeno sliko. „Nekje mora biti vendar kaj, kjer je vse tiho in kamor niti šumenje življenja ne more . . .“

Toda vstale so mu zopet njene žalostne besede iz srca, in zopet mu je postalo tako neznano čudno, da je moral iti ven . . . „Kaj naj začnemo pa mi, ki smo za vse svoje dni prokleti v tako-le strašno življenje? . . .“ In če sta se zunaj srečala in so se jima ujele oči, je občutil zopet, kako se ju ovija nekaj tako sladkega in vendar tako groznega in kako spušča nekaj počasi svoje roke nad nju in ju hoče zaznamovati drugega za drugega . . . Samo še desnici si podasta v bogve kaki čudni uri, in k njima stopi krivda in poreče svoj svečani: „Ergo vos coniungo . . .“

Sedeli so pri večerji. Bilo je tretji dan po onem pogovoru zunaj pod lipo. In zopet so se jima srečali pogledi, in še nikdar

niso bile tako globoke njene oči... In ves se je zganil in strepetal, kakor človek v sanjah ko pada mehko, a vendar tako nevzdržno navzdol, pade v nepoznane, skrivnosti polne globine, in ne ve, kaj bo...

Naenkrat se je zganil in zdrznil ter pogledal plašno okrog sebe, ali ga kdo opazuje.

A oni tam so govorili mirno dalje, in nihče se ni več zmenil zanj. Bilo se je napravilo že samo po sebi, da je bilo omizje nekako ločeno v dva dela. Tam gori so sedeli grajščak, konzul in grof in imeli svoje pogovore; on, grofica z malo Elzo in oba dečka, Henrik in Friderik, pa so bili krog zase.

„Vi kot mož bi spadali pravzaprav tja gori na sever med može,“ se mu je nasmehnila grofica že drugi dan in namignila z glavo na gorenji del mize.

„O, pa je veliko bolj sladko živeti tu na gorkem jugu,“ je vzkliknil tiho in njiju oči so se srečale prvič v toplem umevanju... Tu prisrčnost, neprisiljenost, srce, od tam gori pa se mu je zdelo, da prav čuti, kako veje nekaj hladnega, ostrega doli k njim. In zbudilo se mu je takoj še daljino, nejasno spoznavanje, da je vse to tako-le radi grofa.

„A zakaj to?“ se je vpraševal večkrat z že nestrpnim začudenjem. Saj je bilo vendar lepo gledati tega krepkega človeka, kadar je vstal in so zazveneale njegove srebrne ostroge, zazveneale tako trdo in mrzlo, kakor da so tudi one same del te brezkončno ošabne narave, in Lastanu je proti lastni volji in proti lastnemu srcu obstalo oko večkrat na njem. In ni se čudil, da se ga je grofica oklenila na prvi hip.

A še manj se je čudil, da je cvetje njenega srca tako hitro usahnilo ob njem. In če bi bilo zagorelo vse tam notri v njej in bi se bili razlili rdeči zublji od vzhoda do zahoda njene duše, še te plameneče rože bi bile morale pozebsti pred dihom iz njegovih prsi.

Samo glas tega človeka je bil skoraj nenavadno ljubezniv, in če bi ga bil človek zaslišal prvič v temi, bi bil mislil, da govori blag, prisrčen človek. In potem mu je zatrepetal okrog usten nasmeh, tako prijazen in dobroten, kakor bi se bil oglasil pod mehko roko melodijozen bron...

In tako je postalo včasi Lastanu čudno pri srcu in sam ni vedel, zakaj se ves zgane in strepeta, če se mu je oni naenkrat približal, in zakaj se je tako bal biti ž njim sam.

A menda je bilo tudi onemu baš tako, ker sta se izogibala na samem oba enako skrbno drug drugemu. Le če sta kdaj res

morala prebiti kak čas sama skupaj, sta postala drug ob drugem; toda tedaj bi bil moral misliti vsakdo, ki bi ju bil poslušal, da se umeta še prav posebno. A baš to je bilo: v strahu pred dušečim molkom sta se spustila — in oba kot spretna človeka brez težkoč — vselej takoj v hiter pogovor in se drevila v hlastnih skokih črez vso to praznoto pod seboj, črez vse te stotere zeve med njunima dušama, ves čas dalje in dalje, dokler ni prišel kdo, ki ju je rešil, da sta se mogla odpočiti . . .

In nekaj takega se je začelo goditi tudi že med Lastanom in grajščakom samim... Naenkrat se mu je zazdelo, da začenja zehati iz teh njegovih temperamentnih, varnih govorov, ki so ga izprva tako ogrevali, neka čudna praznota, da puhti iz njih neoznačljiv duh po plesnobi, in vsaka beseda mu je bila bolj in bolj, kakor da se trga le nekje raz neko površje in da se ni prerila iz globin globoke človeške duše. In v tem hipu mu je bilo, kakor da vse te modrosti nimajo nobene veljave, da so samo sive, prazne pene, in proti svoji volji je zastrmel v pogovoru z grajščakom čisto daleč predse in ni slišal ničesar več.

Edino še konzul ga je resnično zanimal. A mož je bil bolehen, ves ohromljen in do skrajnosti redkobeseden. Navadno je obedoval v svoji sobi in prihajal med druge le radi družbe. In potem je sedel poleg brata in pušil počasi svojo smodko. In včasih je prikimal. včasih omenil kaj vsakdanjega, a večinoma so šle samo njegove male, skoraj zelene oči malomarno od enega do drugega. In zaradi teh oči se je Lastan vprav zagrizel v misel, da skriva ta starec vse zaklade v svoji duši. In če so obstale te oči na njem, je občutil vsakokrat težko, a vendar prijetno zbeganost . . .

Nocoj pa se jih je prvič vprav zbal . . . Zazdelo se mu je, da mora biti že zapisana krivda na njegovem obrazu in v njegovih očeh...

Mučno čuvstvo mu je leglo na prsi in premaknil se je sunkoma na svojem stolu, da se je ozrla grofica rahlo začudeno vanj.

A v tem hipu se je zabliskalo zelenkasto tam od one strani in konzulov pogled je švignil naenkrat in trdo kakor prepoved med njune poglede in jih raztrgal jezo narazen.

Lastanu je oledenela kri v vseh žilah in strmel je prestrašeno tja in ni mogel premakniti svojega očesa, kakor da je starčevo zapičeno vanj. Šele črez nekaj hipov ga je konzul spet izpustil in se naslonil leno v svojem sedežu nazaj.

„Ta človek vidi vse!“ je strepetal Lastan. Ta sam pogled mu je povedal vse in ga posvaril, naj ne misli, da moreta varati tudi njega...

Tedaj pa se je grof počasi dvignil s svoje stolice in rekel, da gre še malo v mesto.

Vstali so vsi. Grof je poljubil hčerko na čelo in pokimal potem še drugim v pozdrav. In Lastan se mu je globoko priklonil, kakor da hoče skriti svoj obraz pred njim . . .

Vrata za naglo odhajajočim grofom so se zaprla, in Lastan se je zopet zravnal in se ozrl okrog sebe . . . A v tem hipu je začutil na svojem obrazu zopet konzulov pogled . . .

Stopil je naglo k durim na teraso in se obrnil v temo.

„Kaj greš ti že v svojo sobo, papa?“ se je oglasila grofica. „Da? Jaz pa bi ne marala še, ko je tako lepo zunaj na terasi. Samo Elzo peljem spat, potem se vrnem. Gospod profesor, kaj ne da mi boste delali še kake pol urice družbo, če vam ni nadležno?“

„Jaz tudi še ostanem,“ se je oglasil konzul . . . „Če ima kake druge opravke, se gospodu profesorju ni treba ženirati.“

„Ah ne!“ je vzkliknil Lastan še skoraj preveč naglo. Ustrašil se je bil tega grofičinega povabila, a že črez hip je vendar spoznal, da je popolnoma naravno in da bi bilo sumljivo, če bi se umaknil. Zato je pristavil: „Samo če smem, sem gospe grofici na uslugo. Gospod konzul, ali vam smem pomagati?“

„Ne, hvala! Zdrsam se že sam ven!“ je zamrmral oni ter se dvignil res sam, težko se opiraje na svojo palico.

Grajščak je odšel z dečkoma, grofica je odpeljala Elzo in nekaj časa sta bila s konzulom sama zunaj.

Konzul je molčal in gledal nepremično predse.

Tedaj pa je potegnilo naenkrat od vogla sem in završelo je čudno rezko v smrekovem gozdičku na desno pod gradom, tam daleč nekje na zahodu pa je votlo zabobnelo.

„Fej! To ni zame!“ je vzkliknil konzul in se premaknil jezno na svojem stolu. „Človek res nima že nikjer miru. Sicer pa nima zmisla, da bi sedel ob tej uri tu zunaj in lovil trganje v svoje stare kosti. Ko pride grofica, jo naprosim, da me spravi v sobo, potem se pa sama kaj pomenita. Zdi se, da pride nevihta, in take noči je potem lepo gledati, le če je človek še zdrav in mlad.“

Njega glas je postal naenkrat prijazen in prisrčen, le ko se mu je Lastan ponudil, da ga spravi on v sobo, se mu je zahvalil nekoliko rezko. „Zakaj pa ima človek nečakinjo!“ je ublažil potem svojo opazko.

V tem trenutku se je vrnila grofica.

Konzul se je zganil in počasi vstal.

„Stric, ali hočeš, da ti grem po plašč? Nevarno je res, da se prehladiš in da te bo trgalo še huje!“ je stopila k njemu.

„Ne, ne, ni treba! Ah, zlodej!“ se je zasmel nekoliko jezno, ker je baš v tem hipu skoraj sunil naravnost v njega leden val bolj in bolj ljuto preganjanega zraka.

„Že vidim, da moram zaviti svoj škelet zopet v gorke cunje. Stari vrag se oglašja že spet!“

Prestopil se je s težavo in se oprl na palico.

In Lastan je ostal sam. Bil je razburjen in nervozno je pritisikal spodnjo ustnico z zobmi. Vrgel je pokrivalo na bližnjo mizo, odpel si jopič in stopil na kraj terase, kjer je bril veter najmočneje.

Zagledal se je s temnimi, nejasnimi mislimi tja doli in se sunoma obrnil šele, ko je zaslišal korake za seboj.

„Ah, gospa grofica! Že nazaj?“ je vzdrhtel.

„Že? Meni se zdi, da je bil ta „že“ precej dolg.“

Šele zdaj se je ozrl nanjo in opazil, da je silno razburjena. „Kaj vam je?“ je vprašal naglo.

A naslonila se je samo na držaj poleg njega in se zagledala tja doli v temo.

„Kaj je bilo?“ je zavprašal zopet že sam razburjen.

„Govorite vendar bolj tiho!“ je vzkliknila pridušeno in zopet umolknila.

In zopet šele nekoliko pozneje: „To je grozno, neverjetno!“

„Kaj, za božjo voljo?“

„Moj Bog! — — Res — — Da moram biti vedno jaz tista!“

„Vi? A kaj?“

Sklonila je svojo glavo globoko čez ograjo in molčala.

„Ah, saj je preveč gnusno!“ je vzdrhtela naenkrat, a pristavila takoj nato burno in proseče:

„A pustiva to! Uživajva raje te divne prizore! Poglejte!“ je pokazala tja doli čez črno, bolj in bolj divje se premetajoče smrečje vrhove v daljavo, kjer so se vžigali in ugasovali visoko po nebu navzgor plameneči bliski.

Njemu pa je srce zastalo. Ničesar ni mogel umeti, kaj ji je. Preplašeno in presenečeno so mu strmele oči vanjo. A samo nejasno se je belil njen obraz k njemu in zdaj si ga je zakrila še z obema rokama.

„Škoda, da ne smeva ostati več dolgo, tako lepo je tu!“ je vzdihnila in se počasi zopet vzravnala.

„In zakaj ne?“ je vprašal nehote.

„Zakaj ne? Moj Bog! . . . O, saj vi ne veste, kako strašno je moje življenje . . . In vedno strašnejše . . .“

Zadnje besede je skoraj kriknila; in ali je pristopil on k njej ali se je primaknila ona k njemu — stala je tik ob njem in na svojem ramenu je čutil, kako ji trepeče celo telo.

Tedaj pa je prišlo kakor ta vihra tudi nad njega in vzelo je njegovo dušo kakor odtrgan list in jo zadrevilo v divji vrtinec . . .

In obenem je legla bajna groza nanj in zazdelo se mu je, da je morala priti ta ura in da se ji je bilo zaman ustavljati.

In kakor od daleč so prihajale njene tako bolne in trudne besede:

„A nikomur na svetu bi ne bila potožila . . . Samo vam . . . ne vem, kako je to . . . samo vam sem lahko, sem morala, morala povedati, kako mi je . . . Saj nimam nikogar, da bi se naslonila nanj . . .“

„In če bi vi ne bili grofica Latur, bi jaz vzel zdaj vašo roko v svojo in bi vas prosil, da — — —“

„Ah, že zopet ta grofica Latur!“ ga je prekinila strastno. „Jaz nisem za vas grofica Latur — brezkončno nesrečna žena sem, ki ji je morda še v večjo nesrečo, da je spoznala vas, da . . . Ah, nehajte že vendar s tem, saj vidite sami, kako je — — —“

Strasten jok ji je zadušil zadnje besede in s strtim vzdihom se je zgrabila za glavo in naslonila svoje čelo na držaj . . .

Zagorelo je na nebu in obsijalo za hip to ubogo, sklonjeno bitje, a takoj nato treščilo trdo in rezko, da je zadrhtela zemlja.

Ona pa se ni zganila, kakor da čaka, čaka . . .

In položil je svojo desnico rahlo na njen pas in ji poskusil z levico privzdigniti glavo.

„Ne jokati, ubožica!“ se je sklonil mehko k njej.

Vzela je nemo njegovo levico v svojo roko in jo pritisnila k licu, in gorke solze so vrele črez njo . . .

„Ne, ne jokati!“ je ponovil zopet proseče in jo nagnil rahlo k sebi.

Tedaj pa se je vzravnila hipoma pokoncu, se ozrla naglo na vse strani, ovila svojo levico pod njegovim jopičem burno okrog njegovega pasu ter se vzpela hlastno k njemu. In vsesala je svoje ustnice z zamolklim, pridušenim krikom žejno v njegove.

Njemu pa je zopet srce zastalo, in stal je tam kakor pribit, ko je ona že spet zdrknila raz njegove prsi in zagrebla glavo zopet v svoje roke.

In strmел je v noč s široko odprtimi očmi in s sklenjenimi rokami . . . Drevesa so vršela in ječala, in bliski so švigali za bliski črez njega, in nebo se je lomilo, kakor bi stal tam spodaj na naj-

višjem hribu grozen velikan in bi bičal zdaj z ljutim bičem, spletenim iz ognjenih vrvi, v strašnih grozah tuleče temine, zdaj zopet vrgel bič besno od sebe v globine in zgrabil ogromno kladivo ter bil ž njim divje na črno naklo, da so prhale iskre kakor blazne na vse strani . . .

Greh! . . . Začutil je vso sladko strahoto te besede, in kakor da so tam nekje v noči pred njim završela mirno krila pošastnih furij . . . Storil je bil prvič v življenju nekaj, kar mora ostati skrito pred vsem svetom, potopljeno v črno, nemo noč, in ves težki misterij krivde se je bil razgrnil okrog njega in tega drhtečega bitja ob njem . . .

In zato se je sklonil zopet k njej, jo vzel mehko v svoje naročje in jo stisnil z bolešno pobožnostjo k sebi.

„Glej, zdaj sva svoja, popolnoma svoja!“ je zadrhtel. „V tej uri sva stopila iz vsega sveta tu noter v ta-le najin krog, stopila iz zveze življenja, ki je nama zdaj sovražno in tuje vseokoli, in pahnjena sva v globine te najine čudne, sladko-grenke skrivnosti . . .“

Zaihtela je, prijela njegovo glavo z obema rokama ter jo potegnila k sebi in ga poljubila, a jo naenkrat skoraj vrgla od sebe in zbežala brez pozdrava od tod . . .

In hip je še stal tam, potem je pa povetil glavo in stopil počasi v svojo sobo.

(Dalje prihodnjič.)

Solnčni zahod.

Morje žari, zaplamtele so vode,
ogenj nebeški v njih sije, gori —
brezdna sijajna so se odklenila,
gledajo divno mi tajnost oči!

V njih je kraljestvo, in v zlate grobove,
k sanjam očetov visoki gre car —
duša zadivljena mi je umrla,
kaj ji življenja je temnega mar . . .

Tam je svetloba in luč in resnica,
v njeno obličje naj zrem vekomaj!
Smeje se večnost, poljublja me sfinga,
v njenih očeh sem zagledal svoj raj!

C. Golar.

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

III.

tistih dneh se je spomnil zopet nekega tovariša iz prejšnjih časov, ki je imel razmerje z ženo svojega prijatelja.

Kako se mu je zdel dečko smešen v tistih ponesrečenih poskusih, da bi preprečil vsak sum, kaj se godi med njim in ono stvarco! Takrat si je rekel tolikokrat, kako bi on vse drugače znal varati ljudi. Naraven ostati — to je vse in vse drugo je odveč, ako že ne provzroči baš nasprotnega, kar se je hotelo: da ne skrije, ampak odkrije.

Da, naraven ostati! To nekomedijantstvo bi bilo temelj komediji. Toda tu je naenkrat spoznal z večjo in večjo grozo, da je pozabil, kak je človek, ko je naraven . . .

Podprl je glavo v obe roki ter se naslonil na kolena in si skusil z vsemi silami svojih možganov ustvariti vlogo, ki jo bo moral igrati odslej, premisliti vsako kretnjo, vsako besedo že vnaprej ter se je potem naučiti . . .

In zaprl je še oči in sklenil prste trdno čeznje . . . In počasi, počasi se je začelo res nekaj črtati iz teme, oblikovalo se je bolj in bolj določno, se jelo premikati in pregibati.

„A to nisem jaz, to je marioneta!“ je siknil naenkrat in se vrgel ljuto nazaj.

„Naraven biti! Če bi hotel biti naraven, bi moral sedeti vedno tik ob njej in ji gledati v oči, kakor delajo zaljubljeni. A jaz ne smem biti naraven in moram biti vseskozi narejen, slepar!“

„A vrag, to jaz vendar nisem in tudi ne znam biti! Kaj mi tudi pomaga, če se naučim te proklete vloge, ki naj jo igram tam zunaj med ljudmi — pride moment, močnejši nego marioneta, pa jo sune vstran, sikne beseda in pljuskne v mojo kri, da se razpeni in vrže ta mrtvi nestvor na beli dan pred vse oči . . . In potem me sme oni ustreliti kakor psa in nihče mu ne skrivi lasu radi tega. Poženejo me od tod, in jaz, ki nisem sklonil svoje glave še pred nikomer, se ne bom upal ustaviti pred njimi.“

„Ne, nočem!“ je udaril z nogo ob tla. „Trdo hočem iti mimo nje zopet na svojo pot, in če se me oklene, jo sunem v stran.“

In začutil se je naenkrat trdnega in varnega sam pred seboj in ponosno je premeril konzula, ko so se pri kosilu zopet sešli, in ošabno je vzravnal svojo glavo pred njim. Kakor jeklen klin je bil iznova ustavil in pritrdil njegov sklep gugajoča se tla pod njim, in njegova noga je stala zopet trdno in varno.

In kakor da mu bere v duši, so se razširile za hip konzulu oči in potem zbegale v razočaranem presenečenju.

„Pa zdaj bulji v me, starec! Pred teboj Oton Lastan še ne bo povešal pogledov!“

V tem trenutku je vstopila še grofica. Bila je nenavadno bleda. Lastana je zbolelo v srcu, a takoj je strl to hipno usmiljenje in se spustil potem z odločnim pogledom okrog sebe na svoj prostor.

In posegal je zopet s svojim navadnim, mirnim, samozavestnim glasom v razgovor in s sladko zadovoljnostjo je občutil, kako je vsaka beseda rahlo razžarjena mirnega, s krepko, moško njegovo roko spet ukročenega ognja v njegovi duši. In kadarkoli bodo hoteli zopet bukniti plameni strasti iz tega pokojnega ognjišča v zatišju njegovih prsi, stopi zopet njegova silna volja tja noter in zaukaže mir.

S treznim, tehtajočim pogledom se je ozrl od strani na grofičino obličje in s trpko škodoželjnostjo od krutega življenja že razbičanega plebejca je motril bolešno potezo okrog teh žalostnih ust.

„Da, lepa si!“ je prikimal, „a zato še nimaš pravice, porušiti s krvavimi žulji zgrajeno mojo eksistenco. Ne, draga moja — trdi kamen je trdi kamen in ne ve, zakaj naj se raztopi pod mesečino tvojih oči . . . Poskusi tudi ti, da niso rože samo vaša last in da se smejo splaziti kačja stebila bodečega robidovja tudi po zidovih vaših gradov! Kupi si jo zdaj za denar srečo, kupi si jo, če moreš . . . Pridi, ponudi mi vrečo zlatov, da te ljubim, pa boš videla, kako ošabno zna pokazati zaničevani kruhoborec skozi duri! . . . Delati, delati, ljubica, pa ti ne pridejo več take neumnosti v glavo . . .“

In spomnil se je svoje matere, in še večja trpkost se mu je razlila čez srce . . . Tudi ona je imela brutalnega moža, pijanca, predmestno barabo, a ni mogla misliti, kdo jo bo tolažil. Črviček za črvičkom je oslabil gladu in so ga ji odnesli, dokler ji niso iztrgali celega srca, da je potem prav zaspala ob smrtni postelji njegovega zadnjega bratca . . . „Tisti še tako mladi, neprestane groze ves razdejeni obraz da bi bila ti videla, pa bi ne iztegala svojih ža-

metnih rok po njenem sinu!“ . . . se je obrnil z mrkim pogledom zopet proti njej.

In ta pogled je ona ujela . . . In vsa se je zdrznila pred njim . . .

A tudi on je strepetal in žal mu je bilo teh trdih misli. Saj ona, revica, ni kriva . . . A samo njega naj pusti pri miru . . . O dovolj jih bo, ki sežejo hlastno po taki krasni ženski. Vsi količkaj praktični mladi moški so srečni, če se jim posreči dobiti kako izmed teh najbolj vdanih in tudi najbolj cenih ljubic . . .

Toda ne — tega ne zasluži ubožica, da bi postala žrtev človeka, ki bi vzel samo njeno lepo telo . . . Mehke, dobre roke naj bi jo sprejele in jo podpirale, da ne omahne še niže, in odprla naj bi se ji duša, ki bi ji zacvetla z vso pomladjo dehteče ljubezni nasproti . . . Naj ne gre življenje mimo tega lepega bitja, ne da bi se mu vsaj enkrat nasmehnilo . . .

Stresel se je zopet . . . Zapazil je dobro, kako so se ji naenkrat orosile njene čudovite oči in kako jih je prisilila zopet z vso svojo močjo, da so spet same popile vso grenko bol, ki je hotela prekipeti v njih.

Plaha misel se je odtrgala nekje v njegovih možganih, se razgrnila na vse strani in zakrila za hip vsa druga njegova čuvstva. „Prešibak bodem! . . . zaman bode vsako ustavljanje,“ je zatrepetal . . .

In kakor bi hotel poskusiti še enkrat svoje moči, je pustil zopet, da mu je šel pogled na njen obraz ter ga počasi preiskoval, braneč se sili vse te čarobnoopojne miline . . .

„Da, prešibak bodem! . . .“ je zadrhtel vnovič.

A otresel se je zopet s silo teh misli ter se obrnil k drugim in se naredil, kakor da je ves čas poslušal njih pogovore.

Po kosilu pa sta bila zopet za hip sama zunaj na terasi.

„Zakaj ste me pogledali tako čudno?“ je rekla tiho in gledala daleč ven v ravnino.

„Kako?“ je zardel.

„O, ali mislite, da ne čutim dovolj grenko že sama, kaj sem storila? . . . A vi ne, vi vsaj bi me ne smeli obsojati radi tega! Moj Bog, kako je strašno živeti!“ je jeknila in se stresla kakor pod težkim udarcem, nato pa se hlastno obrnila in odhitela odtod.

„Jokat gre“ . . . je zastrmel z izgubljenim pogledom za njo . . .

In bilo mu je naenkrat, kakor da je to lepo, nesrečno bitje njegova starejša sestra, tako iz vse duše ljubljena in tako samo njegova, da bi mu ne smel nihče braniti, če bi stekel zdaj za njo

v njeno sobo in se sklonil k njej in jo držal na svojih prsih, dokler ne izplaka vsega svojega gorja . . .

In začutil je prvikrat vse prokletstvo spolnega momenta, radi katerega edino imajo ljudje pravico, postaviti kruto prepoved med dvoje duš, ki kipita druga k drugi v čisti, deviški vdanosti . . . Stopil bi tja pred tega odurnega trinoga in ga zaklel, da se ne dotakne niti z eno grdo mislijo njenega telesa — a dušo, njeno žalostno dušo hoče on zase, da jo boža in tolaži, njeno žalostno dušo in njene žalostne oči z vso njih otožnosladko poezijo, ki izdehti drugače izgubljena v te mrzle, topo bulječe praznote njenih samotnih ur . . . In zato naj ga pusti do nje in naj ju ne moti.

V obednici so se tedaj odprla vrata s hodnika in videl je iti grofa mimo. Pokimal mu je v pozdrav, in Lastan se mu je priklonil. Trenotek pozneje ga je ugledal spodaj na cesti, korakajočega proti mestu.

Gledal je za njim in čuden občutek ga je obšel, da se je mu že storilo skoraj veselo.

„Svak!“ . . . Res, moral bi ga pravzaprav sovražiti, a vsa mržnja proti njemu je bila izginila iz njegovega srca . . . Svak . . . mož njegove sestre . . . Človek vidi, da jo preganja, da jo zaničuje vpričo brata, a kljub temu ostane neki čut sorodstva, zavest nekake svojščine . . .

Bil je v resnici presenečen teh novih čuvstev in z zadovoljstvom samoopazovalca je proučeval ta pojav v sebi. . . .

„Nazadnje je vse to vendar neka prebuditev iz duševnega mrtvila,“ je premišljeval obenem.

„Postal sem bil že nekako komoden in zato sem se bal vsakega vztrepetja v sebi. In vendar je to življenje in ono smrt — stoječa voda, kakor mi je rekla ona popolnoma prav, dasi ji tega nisem hotel priznati. Dobro torej — zdaj spet šume valovi in treba je paziti samo, da ne stopijo čez breg . . .“

Vzravnal se je počasi in odšel na vrt. Solnce je pripekalo že precej močno, zato je hitel pod košate jablane ob plotu ter se naslonil na ograjo. Bil je zakrit pred vsemi očmi, tako globoko doli so visele veje s svojimi še tako drobnimi, zelenimi sadovi. In stal je tam in opazoval skrivno njeno okno, ki je bilo široko odprto baš tam gori pred njim.

„Bog ve, kaj dela?“ se je vprašal. „O, to bitje res trpi . . . Čudno, kako umejo nekateri ljudje trpeti!“ je zmajal z glavo.

„Ne, ne, jaz pravzaprav ne zaslužim, da bi me ljubil kdo, ki bi moral radi mene trpeti, ki bi čutil več nego bolešno vznemirjenje

in tako težko in zaman vztrepetavajoče hrepenenje. Kvečjemu toliko, — kolikor morem dati jaz sam . . . In jaz ne maram biti nikomur dolžan! . . .“

„Toda, čemu si to očitam!“ je zamahnil jezo pred se. „Kaj morem jaz za to, če ne morem umeti, da lahko boli srce bolj nego zob.“

„In vendar bi bilo nekaj lepega, če bi človek mogel pogledati v tako-le od vseh groz razdejana, vso v črne temine zavito dušo“, se je ustavil . . . „Vse, vse pogaženo, pohojeno, in niti enega vselega žarka, niti ene poti tja ven v sladke kraje iz dalj skozi mrakove pobliskujočih se upov . . .“

„In tako-le nekako mora biti v tej-le duši tu gori . . . Samo da hodi tam notri po njenih teminah vsaj to njeno lepo, ljubo dete in da se razliva raz zlate kodre tega angela sladkosti poln krog svete luči vsaj tam, kjer se prikaže . . .“

„Ah, in zdaj kliče še mene tja noter! . . . Zdim se samemu sebi kakor zločest duh, ki je priletel na črnih krilih po ukazu usode nad njeno dušo, da bo tem bolj strašno in žalostno tam notri . . .“

„Ne, ne, jaz ti ne bom v srečo in ti ne meni! Moj Bog, zakaj je moralo priti tako!“ je vzdihnil. „Potem pa pridejo in modrujejo o krivdi in kreposti in niti ne slutijo, kaj so usode neumljivi kruti zakoni . . .“

In postal je ves žalosten.

„Nakaj hudega se ulega name in morda je prišel tudi meni čas, ko bo moja duša morala resnično in težko trpeti . . . Morda imam več srca, nego vem jaz sam, morda ga doslej samo zbuditi ni še nihče umel . . .“

Naenkrat se je ustrašil in potegnil naglo uro iz žepa. Kmalu bi bil zamudil svoj pouk, in tega ni hotel. S strogo točnostjo in resnično vnemo je opravljal svoj posel in čim bolj je spoznaval po tolikih izgubljenih letih slast izpolnjevanja svojih dolžnosti, s tem večjo gorečnostjo si je nakladal celo prostovoljno novih bremen. Samo to je bil sklenil, da se do jeseni ne loti nobenega le preveč težkega posla, ker je čutil, da se mora najprej telesno okrepiti, potem pa izpolni čez zimo, česar mu je še treba na študijah, in se vrne prihodnjo jesen zopet ven v življenje.

„In če me zdaj ta ženska potegne zopet v brezdelnost?“ se je zdrznil. „Čudno je to! — še nikdar nisem menda nobene ljubil resnično in globoko, in vendar so bile vedno ženske, ki so me spelevalle z moje ravne poti. „O, saj se vrnem takoj!“ — pa me ni

bilo celo leto nazaj. In komaj sem stopal zopet par dni po gladki cesti, pa se je zopet zasvetilo rožnato krilo na desni ali levi . . . In zdaj zopet!“

A ostrmel je zopet sam nad seboj.

„Kaj pa mi je? — Zdaj sem trezen, frivolen, zdaj sentimental in žalosten in nežen... Ne, ne, to se ne konča dobro, gotovo ne“ — je zmajal s plašno skrbjo zdravnika, ki opaza sam vznemirljive simptome bližajoče se nevarne bolezni . . .

In ves čas med poukom se je čutil neprijetno nemirnega in zamišljenega in jedva je čakal konca.

Potem pa je hitel takoj zopet ven, pod lipo in sedel na svoj stari prostor . . . Upal je za trdno, da pride ona tudi nocoj in da se popolnoma razgovorita . . .

A čas je pretekal, solnce se je nižalo, in nje ni bilo. Že se ni več neprestano oziral tja na desno, ali se ne prikaže izza drevedreda — vdal se je bil in strmel temno, čemerno tja doli predse na to solnčno poletno polje.

In zdelo se mu je, da je nocoj čez vso to solnčno krasoto razgrnjen mračen ovoj čemernih senc. Kakor da je izginilo naenkrat tisto tajinstveno prijateljstvo med njim in naravo . . . „Oba sva enaka,“ mu je šlo pred enim tednom prvič čez dušo. „Obema je zdaj že odpadlo tisto slabotno, plaho, dolgočasno belo cvetje, obema se je razgrnilo življenje v vsej silni veličastnoenolični harmoniji ene same zelene barve, a pred obema so vihre in bliski in strele... še daleč tam za gorami in tudi moja duša šele čaka z velikim pričakovanjem onega, kar ima priti . . .“

Toda nocoj je bilo, kakor da sta pozabila oba drug na drugega ter da čakata samo nje, ki je ni, da bi se stopila pod njenim pogledom oba zopet v eno in bi se razlila mehko čez nju sladka, modrozlata luč iz njenih oči . . .

In tako je zdrknilo solnce mrtvo tam daleč za ravnijo raz nebo in brezčutna so stala drevesa vseokrog. Žalostno je postalo človeku pri srcu in pusto na svetu, ker ni bilo nikogar, ki bi bil rekel „lahko noč“.

Vstal je in se odpravil s sklonjeno glavo v grad.

Na terasi je ugledal iz obednice grofico samo. V naročju je imela neko šivanje in okrog nje so skakali Elza in dečki.

Stopil je ven in se ji približal.

„Zakaj vas ni bilo, gospa grofica?“ je vprašal tiho.

„Ker . . . ker so ljudje preveč hudobni . . .“

„Ali je kdo — —?“

„Da, stric me je zbodel prej do srca.“

Videl je zopet, kako so se ji hotele orositi oči.

„Toda kako!“ je vzkliknil tiho.

„Jaz ne vem, a vsekakor ne smeva biti več sama skupaj. Oh, bilo bi strašno . . .“

„Eh, kaj pa more konzul storiti! Še celo čudno bo videti, ako bi kar naenkrat . . .“

Umolknil je in gledal nevoljno predse. Globoko v njem se je zbudilo egoistno obžalovanje, da bo moral imeti od vse te ljubezni morda le ta nemir in vse to hrepenenje, a ničesar, kar bi ga odškodovalo. In dražilo ga je tudi, da se je vdala s to vsaj navidezno mirno resignacijo v svojo usodo.

„Ne, ne, ni mogoče!“ je vzkliknila hlastno. „Jaz si ne upam . . . In potem vidim tudi, da ne znam varati . . .“

Sklonila je glavo globoko doli, da ji ni mogel videti obraza.

„Potem ti pa ni bilo treba začeti in si me morala pustiti pri miru!“ je strepetalo še bolj trdo v njem.

„Kakor mislite, gospa grofica!“ je rekel glasno s hladnim, dolgočasnim izrazom.

Privzdignila je presenečeno svoj obraz k njemu in zadel ga je z vso silo bolesten pogled iz njenih oči . . .

A predno je mogel reči še kaj, je vstala in odšla ven.

Tedaj pa se je zganil in skoraj planil za njo. In zunaj na temnem hodniku jo je dotekel in jo zgrabil za roko.

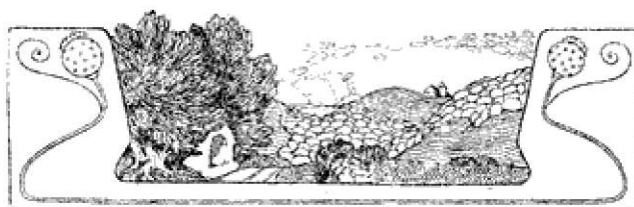
„Oprostite mi!“ je zajeceljal.

Za hip je stala trdo na svojem mestu, potem pa se je nagnila naenkrat kakor posekana nanj in stisnila krčevito njegove prste.

In sklonil se je k njej in našel njena trepetajoča usta . . .

Ves omamljen je pritaval v svojo sobo in se spustil na stol.

(Dalje prihodnjič.)

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

III.

d tega večera dalje se je začelo tisto od dne do dne neznosnejše življenje.

Zakaj z onim poljubom je bilo zagorelo v njem povsod, kjer je moglo zagoreti: v srcu, v glavi in v krvi vseh žil.

In danes je bilo že peti dan, da nista mogla biti niti za hip več sama skupaj in da sta se videla samo pri obedih po trikrat, kvečjemu štirikrat na dan. In tedaj sta se palila le še bolj in bolj s svojimi pogledi in srkala drug drugemu zadnjo roso iz oči, da je bila njuna žeja ljutejša in ljutejša . . .

A pred drugimi sta bila sedaj oba mirna in Lastanu se je zdelo, da je celo konzul izgubil sled. Bil je videti naenkrat sam nekam čudno plah; in včasih je Lastan opazil, da so grofičine besede do njega kratke in zapovedovalne. In trudil se je, da bi našel, kaj naj to pomeni, a dalje ni prišel, nego da se je moralo med njima nekaj zgoditi.

Drugih se pa skoraj niti bati ni bilo treba. Grajščak je bil sklenil postaviti na trati za gradom majhen paviljon v nekem posebnem, lastnem slogu in ni mislil in govoril drugega nego o tem svojem načrtu.

Tudi sedaj je slikal z živimi barvami, kako hoče spojiti to malo stavbo v lepo harmonijo z vso pokrajino. Kajti to mu je bila vodilna misel pri tem načrtu. Brat mu je prikimoval, grof pa se je očitno dolgočasil.

Lastanov pogled se je ustavil zopet dalje časa na tem lepem, a tako pustem obrazu. In zopet se je dvignila v njem misel, kako bi bilo, če bi izvedel, kaj se godi med njim in grofico . . . „Da, najbrže bi me res hladnokrvno ustrelil in šel potem mirno povprašat na oblast, ali je kaj dolžan . . .“

In potem je zopet začutil zlobno škodoželjnost in zadoščenje, da ima ta nadutež oči zavezane z lastnimi predsodki.

Prav tedaj je izrazil grajščak obžalovanje, da mu manjka nekega inštrumenta in da si ga mora šele naročiti iz glavnega mesta.

„Saj pojdem jaz jutri tja in ti ga lahko takoj odpošljem,“ se je oglasil grof.

„Ti pojdeš z doma?“ je vprašala grofica hlastno.

„Da, povabljen sem k baronu Bergheimu na divje peteline. Najbrže me nekaj dni, vsekakor pred nedeljo ne bo nazaj.“

Lastan je strepetal. In zapazil je, kako je izpreletelo tudi njo, da je šla z zbeganim pogledom čez svoje roke . . .

In potem so vstali in se razšli. Lastan se je ustopil ob vrata na teraso in čakal, da pojde grofica mimo. A šla je molče ven, za spoznanje bolj bleda nego navadno, in slišal je, kako je hitro zaprla duri svoje sobe za seboj.

Ostal je sam in strmel dolgo predse. Potem pa je odšel tudi on v svojo sobo po klobuk in hitel v gozd.

Postalo je bilo te dni že jako vroče, in danes se mu je zdelo, da se je pogreznil gozd v svoj prvi, še rahli, a že ves poletni sen, in s tihimi koraki je hitel k bližnji klopici. Samo najvišji vrhovi so se zibali v počasnem taktu kakor ogromne pahljače in včasih rahlo in daljno zašumeli . . .

Skoraj temno je bilo vseokrog in le tam gori na levi se je svetlikalo skozi ravna debla in sem do tu se je bleščalo kakor odsev z zlatom oblitega polja . . .

In tam na sredi tega polja je stal naenkrat grajščak in se oziral s počasnim pogledom okrog sebe. Lastan se je dvignil in ga opazoval.

„Aha! tako študira torej svoj paviljon,“ je prikimal predse.

Že je napravil korak, da bi stopil gori k njemu; kajti vedel je, da bi ga Starem z veseljem pozdravil. Stari arhitekt se je čutil skoziiniskozi umetnika — že njegovemu glasu, če je izrekel to besedo, se je poznalo, kako trdna je njegova vera v lastno moč, — in srečen je bil, če je našel človeka, ki ga je poslušal, ko je govoril glasno in važno o svojih delih.

A nehote se je Lastanu ustavila noga in njegov pogled je postal skoraj prežeč.

In oni je stal tam na istem mestu in nagibal glavo zdaj malo na levo, zdaj malo na desno in vsakotoliko so mu šle oči široko in počasi čez gozd. —

In v tem hipu je postalo Lastanu vse jasno. „Ne, nisi umetnik, — ker nisi poet. Samo mrtvo lepoto v stvarstvu občuduješ, samo prelivanje luči in bary čutiš, — — — ti samo vidiš naravo, a je ne slišiš, ti poznaš samo njeno telo, a niti slutiš ne, da ima divno, ogromno dušo . . .“

Oni tam gori pa je stal vedno na istem mestu in nagibal glavo zdaj malo na desno, zdaj malo na levo . . . In predse je bil zasadil majhno mizico na eni nogi globoko v zemljo.

„Glej ga, ko ne ve še, kam bi ji prišil, naravi, svoj gumb“ se je nasmehnil Lastan veselo. A takoj se je uresnil. „Ne, ni prav, da se norčujem“, je zmajal z glavo. „To so ljudje, ki vsaj nekaj store na svetu, ti ‚realisti življenja‘, kakor pravi mož sam. Jasen je njih pogled, in ko merijo zemljo in življenje pred seboj, pred njimi vse stoji in čaka, da zabodejo svoje instrumente predse in premerijo, kam to, kam ono. Mi pa tavamo tod okrog po zemlji, mi romantiki življenja, in sanjarimo in se pogovarjamo s šumljajočimi gozdi in cvetočimi tratami in iščemo vdanih oči in mehkih ust in se objemamo in poljubujemo s svojimi fantomi, ki so samo nam resnica, — vsem pametnim ljudem za hrbtom . . . Ah, sladko je tako življenje, a prav je, da nas ni veliko, ker smo pijani, in sreča je, da stojijo ob potih nad vsemi prepadi trezni ljudje kakor koli v ograjah, ker bi se sicer gotovo prej ali slej zvrtočglavili tja doli . . .“

„Eh, umetnik,“ je skomizgnil zopet. „Morda je nas desetkrat več, nas nemih, ki smo pristni, nego jih štejejo vse te dolge, oficijalne vrste . . .“

In zdaj mu je prišla zopet na misel vsaka beseda tega moža o življenju, vsaka onih pametnih, treznih besed, tako hladno, ostro se blestečih, in niti ena ovita z mehko, dehtečo, rožnato tenčico poezije.

In spomnil se je, da sta sedela spomladi, kmalu potem, ko je bil došel sem, tamle pod lipo in kako je on govoril z globokim navdušenjem o ideji harmonije življenja, ki ga je bila tule sredi proste narave popolnoma prevzela, in kako mu je Starem živahno pritrdjeval in kako je njemu dobro delo, da je našel v očetu svojih gojencev sorodnega človeka. Toda zdaj se je zavedel, da je oni vse to umel popolnoma drugače, da je govoril le o harmoniji ostrozačrtanih idej, le o plastiki določenih form, a ne o skladnosti čuvstvanja o zasanjanem pokoju srca . . . Kaj je njemu meglica? Ali jo moreš oblikovati v trdnem marmorju? Saj je le nad zemljo plavajoča mokra pega in ne sanjava misel zaljubljene poljane, ko jo kliče jutranje solnce izmed že pol pozabljenih polnočnih bajk...

In z vso jasnostjo se je zdaj zavedel, da bi bilo grozno, ako bi zasačil ta mož svojo hčer na krivih potih. Tu bi ne našla ne umevanja in ne usmiljenja in ne odpuščanja . . .

„Ti ubogo, nesrečno bitje!“ je vzdihnil in strepetal . .

In strmel je zopet dolgo predse in novo spoznanje se je izvijalo počasi iz njegovih možganov . . .

Štirinajst dni po onem pogovoru z grajščakom pod lipo je bil prišel k njemu na kratek poset njegov naslednik. Starem je poudarjal z velikim zadoščenjem, da si je bil sam poiskal in vzgojil človeka, ki naj zasede za njim njegovo stolico ter nadaljuje docela v njegovem duhu njegovo delo. „Pristen umetnik s pravimi nazori o umetnosti!“ je rekel o njem . . . In Lastan se je zdaj spominjal, da je gledal tudi tega še mladega, elegantnega, korektnega človeka s krasno, svetlo brado z vedno večjo nezaupljivostjo. Vedel je neizmerno mnogo in govoril z gotovostjo in nezmotljivostjo svojega mojstra in prav isto, kar on, samo da je bil v njegovih ustih že vsak stavek dogma . . .

„Aha! in tega svojega učenca je namenil starec svoji hčeri,“ se mu je zasvetilo zdaj v glavi. Seveda, popolna harmonija med tastom in zetom . . . In ta zet je soliden, resen, delaven mož in bi bil dober, ljubezniv ž njo . . . Gotovo bi bilo bolje . . .

Bolje? . . . Hm, morda bolje, a dobro ne . . .

Ah, da!“ se je nasmehnil. „Ona je gotovo trdno prepričana, da se je zaljubila v me, ker je njen mož krut ž njo . . . Toda če bi bila zdaj žena tistega finega profesorja in bi bila prišla za vse poletje sem, bi se bilo zgodilo isto, prav gotovo isto! Samo to je: zanj ima opravičilo v sebi in borba same s seboj je bila lažja, zakaj če bi morala varati dobrega in korektnega človeka, bi jo pekla vest še huje . . .

Da, samo več bi trpela“ . . . Tako lahko si je predstavljal onega, kako hodi z mirnimi in strogo umerjenimi koraki po sobi in ji modruje o tem ali onem. In vsak njegov pogled nanjo je čestitka, da ji je usoda naklonila takega moža. In ona sedi ob oknu in strmi tja predse, daleč, daleč tja mimo tistih modrih besed . . . in ona sanja prav tako o tistem mladem človeku tam zunaj, ki sedi cele ure pod lipo in strmi predse, morda tako daleč in baš tja, kamor ona sama . . .

Samo več bi trpela . . . Morda, ker je njen mož tako dober in ga vseeno vara, ali pa ker ga vara, in je vseeno tako dober . . . Tako težke, kakor bremena na naših ramenih so dobrote ljudi, ki jih ne ljubimo, in tako težka dolžnost je hvaležnost do njih . . . In samo toliko vrednosti imajo, da nas težijo, ker mi gremo vseeno s to bridko butaro tja na svoja zgrešena, sladkožalostna pota, kamor nas vleče naše čudno hrepenenje . . .

Ne, tvoj oče te ni umel, ubogo bitje, in morda te ni srečal še nihče pred menoj, ki bi te bil umel . . . Saj so samo naše oči, zaznamovane s tistim samo nam umljivim znamenjem, in če se srečamo, se pogledamo in zavijemo molče tja ven izven ljudi v svoje tihe, skrite kraje . . .

In tako se je zgodilo zdaj, da stopava drug ob drugem tja nekam bogve kam in da je moralo priti tako . . .“

In misli se mu je zopet ovila vsa tajinstvena romantika krivde in s čudno grozo je strmel v tla, počasi korakajoč nazaj proti gradu.

Med poukom je opazoval danes dečka s posebnim zanimanjem. In docela jasno mu je postalo sedaj, da je to dvoje mladih bitij popolnoma različnih narav. Večkrat mu je ušel pogled na malega Friderika, ki je pisal med tem nalogo, ko je imel opraviti s Henrikom, in toplo mu je postalo pri srcu. Grajščak sam ga je bil opozoril, da se je vrgel mlajši bolj po materi. „Bila je nepopoljšljiva sanjarka, in tak bi lahko postal tudi ta dečko, kakor bi ne bilo dovolj, da je že hči popolna mama. In kam privede to, vidite sami: komaj je zaslišala o grofovih ogrskih gradovih, pa je že mislila, da ležijo v deveti deželi; in je silila tja s svojim z zlatom obšitim vitezom. In zdaj jo ima deveto deželo! . . . Zatirajte torej po svoji moči vsaj v dečku njegova sanjarska nagnjenja. Jaz ne maram naturalistov, a skoraj še manj romantikov življenja, — ustvarite mi dva zdrava realista in pridobili si boste celo moje srce.“ Takrat mu je iz srca pritrjeval, takrat sedeč širokò sredi svoje harmonije, — in tudi sedaj mu je prigovarjal razum, da je Staremov teorija za življenje edino prava, — — — toda nič ni mogel za to, da se mu je v tej uri srce oklenilo z vso silo tega svetlolasega malčka z globokimi, ves čas praznih bajk zahtevajočimi očmi in da mu je postal pogled hladen, če se je ustavil na tem drugem že skoraj dozorelem treznem obrazu pred seboj. „O, ti-si pameten dečko in ni čuda, če vsi strmimo nad tvojimi ostrimi, jasnimi odgovori!“ ga je gledal sedaj in le napol poslušal njegovo gladko prevajanje iz latinščine. Zakaj Henrik je imel delati na jesen izpit za drugi gimnazijski razred, mlajši pa je bil določen za realko. „Ali meni se zdi, gospod dvorni svetnik, da je Friderik veliko bolj za gimnazijo in Henrik za realko!“ je bil opozoril Lastan Starema, ko ga je bil že nekoliko spoznal. „Baš zato sem dal prvega na realko in drugega na gimnazijo, da preprečim Friderikovo nagibanje preveč na idealistovsko in Henrikovo preveč na praktično stran. A oba naj rasteta pokoncu, to je moja želja!“ mu je bil odgovoril oni, in tudi v

tem je občudoval Lastan takrat njegovo modrost. A danes si zopet ni mogel kaj, da bi ne imel občutka, kakor da hoče pametni mož prisiliti rožo, naj požene poleg cvetja veliko svetlo listje in palmo, naj požene poleg listja grm rož. „Pa bo vse zaman!“ je zmajal z glavo. „Ah, ta pamet, ta strašna pamet, — kamor se človek ozre, povsod pokriva cvetoče življenje, kakor slana pomladansko livado!“

„Pa morda je prav tako!“ si je šel počasi z roko črez čelo in se nagnil bliže črez mizo, da bi pomagal dečku razrešiti težak stavek.

Po pouku pa je hitel zopet ven in našel pod lipo grofico.

Zdrznila se je, ko ga je ugledala, in hitro vstala.

„Kaj je že tako pozno?“ je vzkliknila.

„Ali radi tega mi vendar ne ubežite?“ Elza je z dečkoma na vrtu. Zakaj se me naenkrat tako izogibljete?“ je pristavil bolj tiho...

„Niti enega pogleda opoldne!...“

Gledala je v tla in vrtela počasi svoj solnčnik pred seboj.

„No, zakaj?“ je ponovil.

„Zakaj? Bojim se vas?“

„Bojite? Mene?“ je zategnil.

„Vas in vsega tega, kar se je zgodilo z menoj,“ je strepetala in obrnila svoj pogled daleč ven črez ravnino.

„Glejte, saj vem, kako je to,“ je nadaljevala črez nekaj časa ter sedla počasi zopet na svoj stol. „Jaz vem, da me vi ne morete spoštovati.“ — —

„Ali, grofica!“ je vzkliknil burno.

„Recite mi vendar Selma, saj za vas pač nisem nič drugega več nego Selma. In poslušajte me do konca. Ne, prijatelj, jaz ne pravim, da me zaničujete, preveč umete človeško srce in posebno žensko moje vrste. Še nikdar nisva govorila o tem, a jaz čutim vendar, da me umete popolnoma. Zato vem tudi, da ni bilo še niti ene grde misli v vaši duši proti meni. Nekoč sem čitala, da skuša vsaka ženska, ko je enkrat zvabila — bodisi tudi le s pogledi — v svoje naročje moža, ki ga je zaželela, polagoma in diskretno preveriti, kakor da je on začel, da jo je on „omamil šele s svojim prvim poljubom,“ in da slednjič same verjamejo, da je bilo res tako. Jaz imam preveč spoštovanja do vaše bistrumnosti, da bi se drznila pred vas s takimi poskusi, a tudi če bi ne bila prepričana, da veste prav tako dobro kakor jaz, kako je prišlo med nama tako daleč, bi bila že preveč poštena, da bi hotela zvrčati glavno težo te krivde na vas. Ne, obdolžujem se temveč odkrito pred vami, da sem se bila jaz že sama, a veliko prej, nego ste me vi sploh opazili, zvrto-

glavila v prepad in da ste skočili šele na moj krik za menoj in samo iz usmiljenja . . .“

„Samo iz usmiljenja?“ se je zavzel počasi in zmajal z glavo.

„Da, samo iz usmiljenja! In to je bilo, česar se bojim . . . Morda se sme še moškemu smiliti žena, nikdar pa ne ljubica. Vam se sploh ni dobro smiliti!“ je pristavila nekoliko veseleje in fin smehljalj ji je zaigral okrog usten.

„Zakaj pa baš meni ne?“ jo je pogledal začuden.

„Ne tako!“ je zamahnila z roko. „Jaz sem mislila sploh moške. Zato ker ste vsi egoisti in so izjeme kvečjemu le tiste res pristne, često celo malo omejene dobričine. No, sicer pa naj bo: da baš vam moškim vaše vrste se je nevarno smiliti . . .“ je prikimala zopet resno predse.

„In sicer, ker — — —?“

„Ker hočete in tudi znate življenje uživati. — Za vas so vesele ljubice, ženske, ki — — —“

„Ki ne mislijo ničesar, ne čutijo ničesar razen morda nekoliko strasti, take-le plitve, puhle mondenke? Hvala lepa!“ jo je prekinil vzhičeno.

Povesila je glavo in umolknila. Potem pa je rekla počasi in zamišljeno: „To pravite zopet vi prav! Toda če je tako, potem je bilo dvojno fatalno za vas, da se je zaljubila poročena ženska v vas. Fatalno pa je še bolj za to ženo . . . O, in če me premaga in se mi ulijejo solze iz oči . . . in to dan na dan . . . tako kmalu se me naveličate! . . . In potem se obrnete od mene vstran in pojdete . . . In jaz ne bom nikdar več vesela na tem svetu. O, saj vi ne veste, kako ljubi ena izmed nas! . . .“

Glas ji je odrekel in videlo se ji je, da se premaguje z vso silo . . . Ostro so strmele njene oči v daljavo, vse suhe in svetle in nosnice so ji vprav drgetale.

„Ali pustiva vendar to!“ je vzkliknil vznemirjen. „Jaz nočem izrekati tu nobenih priseg, ker so smešne in ne veljajo nič, a to lahko trdim, da vas ljubim, kakor nisem še nikogar na svetu. Zdi se mi, da bolj ne bom mogel ljubiti tudi pozneje nikdar več in da ima vsaj človek, ki si daja tako oster, skoro pedantski račun o svojem čuvstvovanju kakor jaz, v trenutku, ko je prekipelo v njegovem srcu do vrha, popolnoma jasen občutek, koliko sploh drži to njegovo srce . . . In tak trenotek sem imel jaz snoči po onem poljubu . . . In čutil sem, da nimam, tudi če bi hotel, kdaj dati kaki drugi več . . . Ne čudite se, da so moji izrazi skoraj strokovnjaški,

skoraj termini, — skovalo jih je moje srce po tistem poljubu, ko mi je tolklo v prsih, da sem se bal za svoj razum . . . In zato: ne očitajva si ničesar več in vsaj midva ne zalezujva več drug drugega in ne preživa več v bodočnost. — Tu sva, dva uboga, s svojo težko, iz luči obsojeno ljubeznijo, z bele ceste v skrivališča pregnana otroka življenja, in zato proč vsako nezaupanje, proč vse, kar boli. Uživajva rajši in napolniva si vso dušo s sladkimi spomini za žalostne dneve, ki morda res pridejo in ki bodo prazni, če se ne bo vzelo še vedno iz prejšnjih v nje . . .“

Zagorelo je v njem in upijanjen svoje lastne krvi se je pogreznil popolnoma v svoj široki sedež in se zazrl daleč tja doli na južno stran . . . Ona pa se je črez hip počasi dvignila in pogledala plašno okrog sebe.

„Čas je, da grem. Predolgo sva že sama tukaj,“ je rekla tiho.

„In nobenega odgovora nimate na moje besede?“ je vprašal z nekoliko razdraženim glasom.

„Moj Bog, kaj naj vam odgovorim! Saj veste sami, kako je!“ je skomizgnila tiho.

„Ali tako ne prideva nikamor dalje!“ je vzkliknil še bolj razburjeno.

„Kaj moreva še dalje?“ se je ozrla vanj z mirnim, skoraj strogim pogledom.

„Ali se le dela ali je res taka?“ je zavrelo v njem, in že je hotel nekaj krikniti, a premagal se je naenkrat in vprašal počasi:

„Jutri on torej odpotuje?“

„Da, saj ste slišali sami.“

„Dobro! A potem je vendar več prilike, da bova lahko sama skupaj,“ je nadaljeval z vedno istim, nekoliko ostrim glasom.

„Da, morda. Ali veliko vsekakor ne bo mogoče.“

„Vi se bojite torej konzula?“

„Ah, ne!“ je vzkliknila naenkrat živahno, in črez obraz ji je hušknil zmagonosen nasmeh. „Tega sem strla popolnoma k tlom. O, saj veste — ženska je vrag, posebno, če ljubi in ji kdo stopa na pot,“ je pristavila samozadovoljno.

„In kako ste to napravili?“ jo je pomeril radovedno.

„Hm . . . Ali to je malo težko povedati,“ se je nasmehnila in zardela. „Saj veste, kako je bilo . . . Jaz sem prej samo čitala o takih stvareh . . .“

„No, in vi ste ga pustili priti vedno bliže. In ko je bilo čas, ste ga prijeli za vrat in stresli?“

Gledala je molče v tla in s tem potrdila njegovo domnevanje.

„O, to je izborno! In mislite, da res neha vohuniti?“

„Kakor hoče . . . A če le zine, mu stopim na vrat in porabim svoje orožje . . . On ve, da z mojim možem in mojim očetom ni šale,“ je vzkliknila z nekim čudnim ponosom, a obenem preplašeno umolknila, kakor bi bila za hip pozabila, da govori s človekom, ki ga čaka morda isto . . .

„Potem se torej ni treba bati nikogar več!“ je pomagal obema iz zadrege.

Molčala je zopet in gledala v tla.

„Ne, jaz tega ne prenašam več dalje!“ je vzkliknil nervozno. „In posebno če vem, da ni več čuvaja ob studencu, umrem žeje!“ je pristavil počasi, kakor bi iskal vsake besede posebej, kako ji diskretno povedati, kaj hoče.

A ona je še vedno strmela v tla . . .

„Torej jutri zvečer ob desetih na koridorju pred najinima sobama!“ je rekel tiho in vstal, da ji je bil tem bliže.

Strepetala je vsa, a še vedno molčala.

„Vse že spi takrat in nikogar ni na oni strani. Samo pet minut, da . . . da me ne zaduši ta ogenj . . .“

Prikimala je počasi in tako smelo, da je komaj zapazil, ter odšla počasi proti gradu. In drhteč in s širokoodprtimi očmi je strmela za njo . . .

In tisto noč potem ni mogel dolgo, dolgo zaspati. Kakor vroči, sladko omamljajoči sopari so se dvigale razkošne slike iz njegove razgrete domišljije in kri se mu je drevila divje po žilah.

Toda nad vsem tem razburkanim kipenjem je svetila še vedno mirna luč njegovega razuma in le spočetka so zapljuskali do nje navzgor vzpenjajoči se valovi.

Počasi se mu je pa vendar posrečilo vsaj nekoliko ukrotiti razigrane sile v svoji duši in pregledati kraje, kamor ga je bil zagnal deroči tok teh zadnjih dogodkov.

Zakaj zazdelo se mu je naenkrat, da je bilo vse tisto opazovanje, kolikor so ga bili vendar tako polni vsi ti časi od onega hipa naprej, ko je bil zapazil, kaj da čuti grofica do njega, vseeno le opazovanje človeka, ki ga nese reka dalje in dalje in ki vidi le v hitrici in tajni grozi svet na desni in levi, a da ga je šele zdaj vrglo tja, kjer naj se završi usoda te njegove nove ljubezni . . . Takrat, ko je grofica tam zunaj prikimala, takrat se je bil zadel njegov čolnič ob kraj in se ustavil . . . In vse to njegovo razburjenje nocoj je

bilo le še pojemajoče guganje valov pod njim. A zdaj je že zunaj in pod njim trdna tla.

In še enkrat mu je nekaj prigovarjalo, naj bi zapustil ta nevarni kraj. Njegovo mesto ga je čakalo še vedno in vsak dan bi se lahko vrnil; treba bi bilo pisati samo ravnatelju, naj ga pozove, da pride, ker si mora sicer poiskati nadomestnika, in imel bi pred grajščakom dober izgovor ter lahko odšel... In vsega bi bilo konec in ona bi ga zdaj še vedno pozabila . . .

Pa zadušil je takoj ta glas v sebi in se obrnil, kakor da hoče za vselej proč od njega, v svoji postelji na drugo stran.

Ne, niti ne morda toliko radi nje, — zdaj je hotel že radi sebe ostati... Še to moram, moram poskusiti v življenju, potem šele grem za vselej in odločno na pravo pot," je zamrmral strastno v temino.

In nekaj kakor veliko hrepenenje po časih, ko bo vse to že za njim, mu je dvignilo prsi, daljna želja po sladkem, težko zasluženem počitku za opasnim, težavnim delom.

„Kakor strasten hribolazec, ki gleda iz doline na vratolomno čer . . . Še tja gori mora, dasi se jih je na tej poti že toliko ponesrečilo, potem je odpravil vse, kar je zahtevala njegova turistovska čast, in odtlej si bo smel izbirati bolj položne in več nudeče vrhove," se je nasmehnil samemu sebi.

Toliko je že okusil na svetu ljubezni, iz toliko kup jo je že pil, — samo iz te, s fatalnim paragrafom odičene še ne . . . Saj je moral že često k temu sladkemu viru v temno noč, v tajne, nevarne kraje, a treba se je bilo bati kvečjemu grajajočega zmajevanja z glavami strogih moralistov in morda še rezkih očitaj razljučenih mater, nikdar pa še ne strahotnega rožljanja verig iz temine . . .

Postalo mu je skoraj veselo pri srcu... Predvčeranjim še si je bil poiskal v grajščakovi zbirki kazenski zakonik in v njem prvi paragraf, proti kateremu je hotel v svojem življenju grešiti... In čital je s plaho grozo: . . . „in se kaznuje z ječo od enega do šestih mesecev..."

„No, tega se mi ni treba bati," se je nasmehnil zopet. „To tolažbo imam, da bi grof že sam obračunal z menoj."

„Toda kaj bi mislil na to!" se je stresel in si pokrnil z odejo svojo trudno glavo . . . In ležal je čisto mirno in se vtapljal zopet v svoje sanje globlje in globlje. In zavrela je zopet njegova kri in zakipeli so iz vseh globin burni valovi in iz njih so vstajale zopet težke, razkošne slike in se ovijale blede lučke nad seboj, da je počasi zamirala in zamrla . . . In v polsnu so zastokale njegove žejne ustnice še enkrat njeno ime

(Dalje prihodnjič.)

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

VI.

o je šel drugi dan popoldne po pouku ven pod lipo, je vzel prvič, odkar je bil tukaj, zopet debelo znanstveno knjigo s seboj ter si jo položil na kolena. In zagledal se je zopet tja doli.

Tam spodaj je ležala pokrajina, a ves tuj in hladen se mu je zdel naenkrat njen obraz, kakor če srečaš svojo zapuščeno ljubico in jo pogledaš prvič po ločitvi . . . „Ostaniva si vsaj prijatelja, glej, saj sem ti še vedno dober!“ prosiš, kakor prosijo vsi, ki zapuščajo, a ona zmaja z glavo, ker si ji bil preveč vse, da bi ji mogel biti zdaj samo nekaj . . . In težka senca njenega gorja ti je padla, beraču, v proseče odprto dušo . . .

Vsa tuja je ležala planjava spodaj, zakaj dala mu je bila vse nazaj in vrnila mu je bila njegovo tako široko in daleč tja čez njo razlito dušo . . . Potrebila jo je bila z vseh svojih livad, jo izbrisala raz vsak listič svojih zelenih dreves in mu jo vrgla kakor zmečkano kepo zopet hladno pred noge . . . In nikamor tja ven v njeno kraljestvo ne sme več in zaklenjena je vsa v ozke meje njegovih prsi . . .

Občutil je vse to s čudovito jasnostjo, a umeti vendar ni mogel. — Saj se zaljubijo ljudje navadno v naravo šele tedaj, ko jih prečara ljubezen v poete, in šele tedaj umejo vse vriskajoče pomladanstvo cvetočega maja . . . A morda je ljubil on naravo drugače . . . Ne le kot nekaj okvir svojim dehtečim sanjam, ljubil je njo samo in vse veličanstvo njenih harmonij . . . In zato mu je odprla svojo dušo le za toliko časa, dokler je bila harmonija tudi v njem samem . . . „Njen svečenik sem bil . . .“ je zadrhtel, „njen izvoljenec . . . in njena zapoved: „coelebs manebis!“ . . . In zdaj je prišel tod mimo greh in se me dotaknil . . . Ali to je pa že prebedasto!“ se je razljutil in obrnil svojo stolico trdo proti gradu. „Dokler so mi bili taki otročji dialogi z nečim, česar sploh ni, prijetni, je bilo to nazadnje moja stvar in sem se zabaval in nikomur nič škodoval, a da bi se zdaj samega sebe uničil ž njimi! . . .“

In vzel je odločno knjigo v roke ter jo odprl.

V istem hipu pa je zaslišal za seboj pritajen smeh.

Ozrl se je in ugledal grofico.

„Kako zna ta naš sanjar grdo gledati!“ se je nasmehnila. „Pa saj se vendar niste jezili name?“

Bil je ves v zadregi in šele čez nekaj časa je zajecjal:

„Zaslužili pravzaprav bi, da bi se jezil na vas!“

„Kako? Zakaj?“

„Ker ste vi storili iz mene človeka, ki se prepira z zrakom.“

„Torej . . . torej vendar mislite včasih nekoliko name?“ je rekla tiho.

„Drevi vam povem vse . . . Ali se je grof že odpeljal?“ je pristavil naglo, ko je zapazil močno rdečico na njenem obrazu.

„Pred pol ure . . . Kaj se nista poslovila?“ je vprašala skoraj prestrašeno.

„O že opoldne . . . Bil je celo nenavadno prijazen.“

Umolknila sta in gledala oba tja ven čez gozd na jugu.

„Morda zato, ker ga najbrže ne bo tako hitro,“ je opomnila slednjič.

„Kaj res?“ je vzkliknil in je pogledal s svetlim pogledom.

„Pravi, da se neznosno dolgočasi tu in da se vrne morda šele čez eden, dva meseca“, je skomizgnila.

„In vi ga boste seveda zelo pogrešali!“ je zategnil nekoliko razdražen vsled čudne gorjuposti v njenem glasu.

„Kako ste zlobni!“ je zmajala nejevoljno z glavo.

„Nič zloben, a če tako govorite . . . Saj vas res ne morem umeti.“

„To verjamem jako rada. Ah, moški ste res brez srca!“ je vzdihnila trpko.

Pogledal jo je presenečeno, a takoj se mu je zasvetila v očesu zopet pritajena razdraženost.

„Moški, moški!“ je ponavljal in v srcu je čutil ošaben odpor, da ga primerja, četudi le od daleč, s takim človekom, kakor je njen grof, z vsemi tistimi puhlimi ljudmi, s katerimi je morala živeti tam zunaj v svetu . . . „Če mislite, da so vsi enaki, potem — —“

„Potem je res čudno, zakaj mi srce še vedno uhaja drugam,“ se je nasmehnila.

„Ali jaz nisem mislil tako!“ jo je ustavil burno.

„Vem, vem,“ se je nasmehnila vnovič. „Saj jaz tudi nisem hotela reči, da ste vsi enaki. Toda čujte!“ je vzkliknila naenkrat in se ozrla naravnost vanj. „To vam moram pa že povedati, da nisem

srečala do danes še niti enega moškega na svetu, ki bi se skladal res docela z mojim idealom. Tudi vi ne, čeprav sem mislila spočetka. Ah, tudi vi ste tako! — — — Žensko ume res le ženska...”

Njen glas je postal pri zadnjih besedah bojevit, skoraj izzivalen in iz njih se je zasvetila rezka ost, obrnjena sicer proti vsem moškim, a obenem vendar prav posebno proti njemu. V svojem resnem poglavljanju v vsako stvar se je bil privadil, da je imela vsaka metafora, ki se je rodila v njegovi duši, nekaj res živečega, že skoraj telesnega na sebi . . . Zato je tudi sedaj prav zagledal to ost in vzdrltel kakor pod bolečim zbodljajem. In že se je dvignilo v njem, da bi ga ji vrnil, a v tem hipu se je zavila vsa ostrina teh njenih besed v čuden čar, da je naenkrat pozabil vse drugo.

In mirno se je nasmehnil in ji prijazno prikimal.

„To zopet jaz vam jako rad verjamem. Hoteli ste me sicer malo krcniti, ker se jezite name, a ne na suhoparno dejstvo, da je to pač tako in nič drugače . . . a izrekli ste svoje besede le mimogrede in se jim vidi takoj, da jih niste še nikdar premišljevali. Glejte, jaz pa sem velik modrijan in opozoriti vas hočem, da ste povedali neko jako važno resnico in me prijetno presenetili, ker je ta resnica meni že ljuba, rekel bi, domača znanka iz lastnega premišljevanja.”

Delo mu je dobro, da je našel takoj ta njo in njega rahlo ironizujoči ton in da se je mogel z dovoljeno zlobnostjo maščevati za njen poskus, kako bi ga ranila.

„In pri tem mislite na . . . ?“ ga je pogledala radovedno.

„Na vašo opazko, da žensko ume le ženska, ki ste jo pa že pozabili, kakor je videti.“

„In ali ni moja trditev resnična?“ je vzplamtela.

Videl ji je, kako bi zdaj rada trdovratno nadaljevala mali spor med njima in kako jo draži njegova mirnost. — „Pristna ženska!“ si je mislil in se veselo nasmehnil. A takoj je zopet uresnil svoj obraz.

„Da, seveda je resnična. Saj pravim tudi jaz, da se docela strinja. In prav enako je pri nas: moškega more umeti docela samo moški. Jaz sem našel — danes, ko poznam ljudi, se čudim bolj in bolj, da jih je bilo vsaj toliko — jaz sem našel sicer še samo kakih štiri, pet ljudi na svetu, ki smo se res docela umeli in strinjali v vsem, a niti misliti si ne morete, kolikokrat sem si rekel pri vsakem izmed njih: „Fant, škoda, da nisi punca, kar vzel bi te!“ se je zasmel. „In vi, ali imate vi na primer kako prijateljico?“

„O da! In kako!“ je vzkliknila ponosno. „Vse si zaupava, vse čutiva in misliva enako . . .“

Čul je, kako govori še vedno dalje, a že se je bil zamislil globoko sam vase, da je ni več slišal . . . Bilo mu je tako jasno, da misli ona vse to vse drugače . . . Eh, če se jim posreči iztakniti drugo, da opravljata potem ž njo pri kavi iste osebe na isti način, se navdušujeta za iste toalete in — če stojita že malo više — za iste igralce in istega tenorja, pa imenujejo to prijateljstvo . . . In če stojijo še više, govorijo že celo o istih igrah in istih operah in istih knjigah . . . A vse to je le na vrhu . . . In če govoriš ti z njimi, te gledajo tako zavedno, pametno, da čutiš, kako v resnici umejo pomen tvojih besed, in njih odgovori pričajo, da stopajo sporedno s teboj po lestvi navdušenja navzgor . . . A enega vseeno ni! . . . Ni tiste čudovite — resonance . . . Zadel si rahlo s koncem prsta ob strune in potem se nagneš tja črez in poslušáš, poslušáš . . . in slišiš, kako pada in pada odmev tja doli . . . dalje in dalje v globine . . . In potem ko je že vse utihnilo, strmiš še vedno v tajinstveni prepad . . . in veš, da akord še vedno pada, pada in da še vedno ni na dnu, ker dna ni . . . O, če bi našel tako žensko! . . . Če je že pri prijatelju tako sladka zavest, da sta eno doli do pekla, kako bi bilo šele ob ljubici! . . .

„Ali to je pa že preveč!“ ga je zdramila naenkrat iz njegovih sanj. „Jaz govorim tu naprej in naprej, on pa je bogve kje! To je najmanj — negalantno.“

Zdrznil se je in se ozrl k njej. Jasno je slišal pravzaprav samo še zadnjo besedo:

„Kadar začne ljubezen, neha galantnost,“ je rekel počasi.

„Oho!“

„Pa je vendar res! . . . Jaz umem namreč galantnost tu kot tisto ljubeznivost . . . kako bi rekel? — no da, kot tisto ljubeznivost pač s tujimi ljudmi. Ako pride ljubezen, postane drugačna ljubeznivost sama, vsaka beseda, resna ali šaljiva, postane drugačna, kakor postane drugačen vsak pogled . . . Celo duhovitost se mora umakniti gorkoti . . . Ali ste imeli že priliko, videti takega duhovitega moža poleg svojega dekleta ali žene, ki jo je ljubil? . . . Kakor bi videli kralja s krono na glavi in v sami srajci do kolen . . . Ne, če bi ne bilo vse tako ginljivo, da je kralj pozabil plašč, ko je okrog njega toliko ljudi, bi bile tiste koščene, boste nožice naravnost smešne . . .“

Zasmejala se je iz vsega srca.

„Ali čujte! — Kaj se vam torej prikazujejo kralji v sami srajci, kadar sanjariate cele ure tu pod lipo?“

„Ne, to pride le v pogovoru!“ je odgovoril resno. „A potem de človeku tako dobro, če vidi tudi oni, v katerega družbi smo se razigrali, prav tako živo kralja v srajci pred seboj, kakor ga vidi on sam . . . In da se smeje potem kralju in ne njemu, če se že hoče smejati . . .“

„Toda jaz vas nisem hotela žaliti!“ je vzkliknila prestrašeno.

„Že zopet me ne ume!“ je skomizgnil nevoljno. „Eh, škoda, da bi se jezil.“

„Saj nisem rekel, da ste me žalili,“ je rekel malomarno. „Hotel sem samo povedati, da je najti res le jako redko med moškim in žensko pravo, popolno harmonijo,“ je obrnil pogovor drugače. „A to je naravno, drugačna vzgoja, drugačno življenje in pravijo celo, da je že drugačen telesni organizem, ki mora podati sam na sebi drugačen rezultat, to je drugačno dušo . . . Morda, jaz ne vem . . .“ je zmajal z rameni in pogledal negotovo tja doli čez ravnino . . . „Pravzaprav je pa najbrže le naša globlja in širša izobrazba, pred vsem srčna izobrazba vzrok tej disonanci . . . Toda kaj neki modrujem, ko me itak ne ume!“ se je ustavil naenkrat in jo pogledal od strani.

„Potemtakem mislite tudi vi, da stojimo me globoko pod moškimi?“ je vprašala z važnim obrazom in poznalo se ji je, da je že čitala o tem.

„Že zopet — moški!“ je vzplamtelo v njem in tudi odgovoril je skoraj neprijazno.

„Tudi tega nisem trdil! Kjer so že po naravi prava tla, mora biti mogoče vsejati pač isto in mora tudi isto vzkliti . . . Ženska ali moški, to mora, mora biti vseeno! Ampak — saj vsega tega najbrže niti treba ni, in zato je tako . . . Dovolj je že vezi, ki vežejo moža in ženo z jekleno močjo skupaj, in najsi bodo še tako malo laskave za človeka, ki je ponosen na svoje človečanstvo . . .“

„Recimo ljubezen, kaj ne? A če ta izgine?“ je vprašala z vidnim zanimanjem.

A njemu je bilo postalo naenkrat žal, da je zabredel v ta resni pogovor, in hotel je zopet ven na trdna tla. „Norec! — tako si pokvariš lahko vse . . . Ta ženska bi se bila zaljubila tudi v kakega huzarja in se gotovo ni v mojo globoko modrost . . .“

A odgovoriti je moral vendar.

„Če izgine?“ je vzkliknil lahko in brezskrbno. „Vzklije pa drugje! Ljubezen je res sicer najbolj lep, a tudi najbolj trdovraten plevel . . . In kjer raste najlepše klasje, raste tudi najtrdovratnejši plevel.“

„Tako, torej plevel je vam ljubezen?“

„Ah, je že zopet osebno žaljena!“ se je nasmehnil ironično predse.

„Ali, moj Bog!“ je vzkliknil glasno. „To je le tako primera, če hočete, docela hroma primera . . . Zato ne prepirajva se vendar radi takih otročarij! Imenujva ljubezen tako ali tako — tu je, in vesela bodiva, da je!“

„Ko ste pa včasih tako čudni!“ je vzbočila ustnice in ga pogledala nevoljno od strani.

„Pa ne bom več! Res se hočem poboljšati!“ se je nasmehnil napol ironično. „A povejte mi, Selma — kaj pa, če bi bil jaz, recimo, sploh popolnoma nevreden vaše ljubezni?“ je pristavil naglo.

„Potem bi vas ne ljubila!“

„A vi ste mi rekli, da ste me ljubili pravzaprav že takoj skraja, ko me torej še niste poznali. Jaz bi imel potemtakem pravico biti nevreden vaše ljubezni! . . .“

In z ostro radovednostjo raziskovalca je prežal na vsak gibljaj njenega obraza.

„Ljubila bi vas vseeno!“ je vzdrhtela.

In tedaj je obstal ves presunjen pred njo . . . In glava se mu je sklonila pred to najbolj tragično skrivnostjo ljubezni, ki jo je ona izgovorila s temi tako preprostimi besedami . . .

„Selma! — da bi bila sama, kako iskreno bi vam poljubil roko!“ je vzkliknil pridušeno.

„Zakaj?“ je rekla nekoliko presenečena.

„Zato, ker so mi te vaše besede povedale več nego vse knjige, zato, ker pobožno spoštujem vsak misterij človeške duše. Ne bojte se, Selma — prizadevati si hočem, da se ne boste kesali, ker ste mi zaupali svoje srce . . . Selma, Selma! — drevi ti povem vse, kaj si mi postala!“ je vzdrhtel strastno.

In ona se je zganila pod njegovimi besedami. In plaho se je ozrla.

„Da, drevi!“ je prikimala tiho in vztrepetala vnovič. „Iz tega spoznajte, kako vas ljubim!“

„A zdaj moram iti!“ se je stresla. „Moj Bog, koliko časa že stojim tu! Na svidenje drevi!“

„Še eno besedo!“ jo je ustavil, kakor da se je naenkrat spomnil še nečesa. „Glejte“, je nadaljeval počasi in previdno, „midva igrava vendar nevarno igro. Oprostite, da rabim take nenežne besede, a treba je, da si dava prej o vsem trezen račun, predno se vdava

popolnoma drug drugemu in pijanosti te najine ljubezni . . . In tako sem premišljeval o tem in prišel do sklepa, da je najbolje, če črez dan čim manje občujeva . . . Srečen slučaj je hotel, da se lahko skrijeva pred svetom — to morava riskirati, če se ljubiva — zato nama ni treba kazati niti najmanj, kako je med nama. Torej: črez dan le toliko, kolikor je naravno, a baš radi tega tudi ne manj! Kaj ne, da je prav tako?"

Prikimala je molče dvakrat, trikrat in potem hitro odšla.

In drugi večer je je čakal samo trenotek zunaj na hodniku, in že je začul tiho šumenje njene obleke in hip pozneje se je privila k njemu.

„Pojdiva v tvojo sobo, tu je preveč nevarno!“ je šepnil.

A ona se je branila.

„Moj Bog, če se otrok zbudi!“

„Otrok spi v drugi sobi in se ne zbudi. In kaj otrok razume!“

In potem sta odprla tiho vrata in tiho zaprla za seboj.

In sklonila sta oba nehote svoji glavi tja in poslušala . . . Tiho, mehko, enakomerno dihanje . . . kakor da je krožil po sobi čist angel in se dotaknil vsakotoliko s koncem svojim svilenih peroti njunih lic . . .

In sedela sta dolgo tako, roko v roki, a potem je ovila nankrat svoje roke okrog njega in se vzpela k njegovim ustnicam . . .

In drugi dan in še dolgo nato je čutil nekaj grenkega v globinah svoje duše.

Kako je gledal tisto noč prej z velikimi očmi v temo in kako vso grozno in veliko je videl pred seboj tisto čudno uro, ki ji zapade njena bleda, trudna glava! . . . A v resnici se je zrušilo vse v tako pusto, prazno banalnost . . .

„Ali se izplača? . . .“ In zagledal se je zopet daleč predse . . .

VIII.

Grof je odlašal svojo vrnitev od tedna do tedna. Redno so prihajala njegova pisma vsako soboto in poročala suhoparno, da je zdrav, da se izborna zabava in da že sporoči prihodnji teden, kdaj da pride.

Grofica je odpirala ta pisma hlastno in jih hitro pregledavala, kakor da išče samo enega v njih: kdaj se vrne, kajti vselej se ji je hipoma stemnil opraz in z očitvidno prisiljeno mirnostjo je poročala, da je mož hvala Bogu zdrav in da pride najbrže prihodnji teden.

In grajščak je nato skomizgnil in se trpko nasmehnil, stari konzul pa je iskal po njenem obrazu, ali je ta njena nevolja res pristna, in potem s topim začudenjem povetil oči, ali pa še kradoma švignil z njimi na Lastana, ki jih je pa odbil vselej z brezčutno hladnostjo.

Privadil se je bil popolnoma tega plahega iskanja po svojih očeh, zato jih je bil že davno prisilil, da ni bilo v družbi nikakega odseva tega v njih, kar se je godilo v njegovi duši. Niti ob takih prilikah ne, ko je zavalovila strast v njem z vso silo, če je zapazil, da grofica svoje nevolje radi močeve odsotnosti niti skrivati ne more več.

Samo nekoliko prej je vstal take dni od mize in odšel v svojo sobo. In zvečer so drhteli globokega razburjenja vsi njegovi živci in le z vso silo se je krotil. A slednjič se ni mogel več premagati in začutil je razkošno poželenje, da bi jo pičil.

In zdrznila se je vsa in ga žalostno pogledala . . .

„A za božjo voljo, če te pa res ne morem umeti!“ je vzkliknil nekoliko bolj prijazno. „Saj je res videti, da ga ne moreš pričakati, a obenem trdiš vendar, da me ljubiš in sicer brezkončno in samo mene ljubiš.“

„Toda, Oton, ne bodi vendar tako čuden! Saj vidiš, da se še tako komaj umikam stričevim sumnjam.“

„Ah, saj ni res tako! Ti postajaš resnično potrta, kadar prejmeš tako njegovo pismo. Jaz nisem slep. Ali čuj me, Selma!“ jo je prijel proseče za roko. „Povej mi odkrito vse, razloži mi iskreno to uganko. Ali koga ljubim, potem si želim njegove bližine, ali pa mi je zoprni in potem bi ga hotel kar popolnoma proč, — naravnost ven iz življenja! Ah, saj ste vse enake!“ se je razburil naenkrat znova. „Vse hočete, da jih mre čim več okrog vas! Nič drugega ni: tvoje samoljubje je žaljeno, ker ti kaže, da mu nisi nič. Ti hočeš, da bi bil tu in gledal hrepeneče za taboj, ti pa bi potem seveda . . .“

A ustrašil se je svojih besedi in jih jezno pretrgal. „Sama neiskrenost jih je teh kač!“ ga je grabilo bolj in bolj. „Da bi imele pogum povedati, zakaj jim gre, vsaj če najdejo dovolj pametnega človeka, ki prenese vsako resnico in le komedije ne!“

„Oton, — ali zaslužiš to od tebe?“ je vzdihnila žalostno.

„Kaj jaz vem, ali zaslužiš! Pusti! — saj ti ničesar ne očitam!“ ji je del roko na ustno, ko je zapazil njen vztrepet. „A jaz sem dovolj trezen, da niti ne poskušavam zavijati suhe proze v poetične pajčolane. Ti si pač drevo, viseče z vsemi vejami črez plot na so-

sedov svet, in zlato sadje se usipa v vsej svoji prelesti na tuja tla. In drevo je veselo, da hodi mladi sosed vsak dan pobirat sladke darove . . . Le gospodar, ki hodi s puško čez rame daleč proč po divjih hostah, je kriv, da je tako. In prav je tako, ker čemu naj segnije na tleh, čemur je namenjeno, da uteši najbolj vročo žejo?! . . . A navsezadnje, — med drevesom in sosedom je vendar plot . . . In s tem je zadovoljno, kakor je videti, celo drevo samo . . . kajti njegove korenine so v gorki, sočni zemlji, — sosed premore pa le malo peščenih tal . . . Ah, Selma, ne huduj se name, da govorim tako brezobzirno s teboj, a meni se zdi potrebno, da midva, ki morava varati ves svet, vsaj drug drugega in sama sebe ne varava. Je pač tako: okoli in okoli vsakega človeka je potegnjen ostrozačrtan krog materialnih interesov, in le kdor stopi po sklepih usode vanj, je resnično zvezan ž njim. Ali ti svojega moža ljubiš ali ne, je v tem vseeno: notri v tvojem krogu je. Seveda se srce ne briga zanj in ga brezobzirno prestopa, posebno če sta se kroga, kakor na primer najina, doteknila, toda kakor hitro ju razmakneš daleč, daleč narazen, — bogve, ali se ne bo tvojemu srčku še posebno mudilo skočiti urno zopet v svoj skopec in se pustiti voljno prenesti drugam. So ljudje, Selma, ki drzno razrušijo vse take sponse, so taki-le sužniki svojih silnih strasti, ki vržejo z obupnim vriskom vesla daleč proč od sebe, — a to midva nisva. Zato pa pustiva take romantične prisege in ne sili me, da bi začel zopet docirati. Pojdi sem, duša, in molči in bodi moja!“

In zgrabil jo je burno in jo stisnil k sebi . . . In potem jo je božal in tolažil, a v srcu mu je ostala trpka nezadovoljnost z vsem tem, kar dela in kar se godi z njim, in šele, kadar je zaplamenela slednjič strast iz njegovih poljubov, so bili spet iskreni in njemu samemu sladki.

. . . In naslednjo soboto ni odprla moževega pisma več v pričo njega in drugih. A to ga je le bolj razburilo. „Seveda, zdaj mi hoče skriti, kako ji je, in pojde v svojo sobo in bo tam strmela daleč ven skozi odprto okno!“ Rekel ji pa vendar ni ničesar več in je tudi ni vprašal ničesar več o njem.

A zato se je trudil neprestano sam s seboj, da bi umel to čudno nedoslednost v njenem čuvstovanju, kajti drugače ni mogel imenovati vsega tega. „Morda, ker je oče njenemu otroku? . . . Ah, neumnost! Otroci ne obvarujejo nobene ženske, če je sama na sebi že zrela za kriva pota . . . Toda, če je niso obvarovali, so ji morda vendar dovolj močen klic nazaj na pravo stezo? . . . A kako bi

potem visela še vseeno na meni s tako strastjo . . . Ne, ta ženska se ne vede, kakor da jo nekaj vleče že z vso silo odtod in je še samo napol pri meni, samo še s konci svojih prstov, — vsa je moja in ločitve si še misliti ne more . . . A morda je vse samo razbrzdanost, žeja krvi?“ . . . Toda tudi na to vprašanje je moral zmajati z glavo. Tega ji ni mogel in ni smel očitati, — čutil je preveč, kako je vsa njena strast iz ljubezni in ne ljubezen iz strasti.

„A vruga, kaj pa hoče potem?“ je vztrepetal nervozno. „Njega ne ljubi več, — slepec bi moral biti, če bi dvomil o tem, — in vrgla se je z vso svojo fino dušo meni v naročje. Dolžnost in vsi ti pojmi nimajo pri njej nobenega zmisla, saj nihče ne zahteva od nje onega, kar podarja meni, in je zato njena prosta last. Najbrže sem torej zadel pravo, če vidim kot vzrok njene nezadovoljnosti po onih pismih užaljeno žensko ničemurnost, ker, moj Bog, nazadnje je ona vendar tudi le ženska in celo kakor le malokatera popolnoma ženska.“

„Da,“ je prikimal smehljaje se predse. „Podpišimo ta sklep in zapečatimo ga ter ga položimo mirno ad acta. Do dna tem stvarcam vendar ne more nihče pogledati in morda so nam prav zato tako zanimive.“

In življenje je teklo zopet mirno dalje. Zajtrki, kosila, večerje, med njimi njegove študije, ki se jim je zdaj posvečal z vso energijo krepkega človeka, kateremu ne manjka ničesar več; za vsem tem pa, česar ni nihče slutil izmed vseh teh ljudi okrog njiju. Grajščak je imel vse svoje misli le pri svojem paviljonu, ki se je dvigal že precej visoko iz tal, in le včasih je prišel pogledat, kako napredujeta otroka, ter se Lastanu potem vselej gorko zahvalil.

Nekega dne pa je prišel k njemu v sobo.

„Čujte, gospod, ampak ali vas res ne mika, napraviti vsaj enkrat zopet majhen izlet ven v svet?“ ga je vprašal. „Jaz se nisem drznil niti upati, da najdem človeka, ki bi se hotel res prav popolnoma zakopati v to naše enakomerno, pusto življenje tu gori. Skoraj se bojim, da se vsled tega samotarjenja potem pa kar naenkrat ne oglasi žeja po čem drugem v vas. Zato bi vam toplo priporočal, da si vzamete zdaj, ko je itak pritisnila že vročina in je treba dovoliti dečkoma, da se malo oddahneta, kak teden dopusta in se po dolgem času zopet enkrat nekoliko izdivjate. Ne precenjujte svoje mlade krvi!“

„Eh, jaz sem se že dovolj izdivjal že prej in zdaj sem srečen, da sem v miru. Sicer pa . . . za par dni bi lahko šel posetit svojega prijatelja, ki me vedno vabi,“ je pristavil počasi.

Spomnil se je, da bi bilo morda vendar bolje, če se ne ustavlja preveč grajščakovemu tako naravnemu svetovanju. — Nazadnje bi se vzbudil še celo njemu kak sum ... Za tri, štiri dni bi se odtrgal in se potem vrnil še rajši zopet sem ...

In določila sta, da se odpelje v ponedeljek in vrne, kadar bo hotel enkrat do nedelje, potem pa, da bo imel z dečkoma samo vsak dan po eno uro ponavljanja.

In ko je bil zopet sam, je bil že ves zadovoljen, da je ukrenil tako. — „Morda bi bilo še najbolje, da bi šel ves teden kam in se temeljito, temeljito zopet — naspal,“ se je nasmehnil.

Zdaj se je šele jasno zavedel, da je čutil že dlje časa neko čudno prenasičenost, kakor človek, ki ni pijanec, a mora vendar iz prijaznosti piti in zopet piti, ne da bi ga pustili, da bi postal zopet enkrat prav tako-le pošteno žejen ...

In občutil je že naprej vso slast vrnitve ... Na oknu ga bo čakala in veselo ga pozdravi skrivoma že od daleč. In potem bosta drhtela ves popoldan in ves večer, da zagore zopet po tolikem času usta na ustih ...

In zvečer ji je povedal, da mora oditi. Bila je videti bolešno presenečena, in njene oči so ga vprašale polne očitanja, kako le more iti prostovoljno za ves teden od nje! A premagala se je in mu molče prikimala.

In šele pri slovesu se ni mogla več krotiti. „Ah, vsi ste enaki! Naveličate se nas in čim bolj vas ljubimo, prej se nas neveličate. Saj vidim vse, v dno duše ti vidim ... In jaz te vendar tako, tako ljubim,“ je zaihtela in si skrila glavo v obe roki.

On pa je iskal besede, da bi jo potolažil: iskal jih je po svojem srcu, po najbolj gorkih kotičkih svoje duše, a našel je le nekaj, kar je sam spoznal kot samo prijazne fraze. In z mučno žalostjo v prsih je odšel od nje ...

In drugo jutro se je odpeljal.

(Dalje prihodnjič.)

Nageljnov cvet.

Razcvitajo se nageljni,
ko živa kri so rdeči.
Spomini v meni se budé,
ko gledam cvet dehteči.

Podala nekdam mi dekle
cvet nageljnov je žaren,
iz prsi mi pregnala mir,
vzbudila boj viharen.

Gorski.

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

IX.

„udovito lepo je tu pri tebi!“ je vzkliknil Lastan, ko sta ostala s prijateljem prvi dan po kosilu pri kozarcu vina sama skupaj, in z neko skoraj plaho pobožnostjo se je ozrl počasi ven, kjer so stala tiha drevesa vse tja ven do bele, za njih

vitkimi, gostimi debli blesteče se ceste.

„Kakor v samostanu“, se je nasmehnil oni.

„V samostanu s kodrolaso, sladko nunico! Ti srečni človek! Skoraj bi ne bil mogel verjeti, da je mogoče tako na svetu. Preveč redko naletiš na kaj podobnega“.

„Morda pa ljudje ne zaslužijo boljšega! Ne misli, da se včasih tudi sem noter ne splazi kaka majhna neprijetnost, dasi sem se skril pošteno med ta drevesa, a kakor hitro se mi je posrečilo najti na svetu bitje, ki ume življenje, kakor ga umem jaz, in dokler se usoda ne vtika direktno v moj program, skoraj ne more biti drugače. Jaz nisem bil nikdar za teorijo polnih kozarcev in divjih eksov, — počasi srkam iz čaše življenja, in tako si človek ohrani to ljubo zdravje. Takim ljudem pravijo razni ženiji in neženiji filistri in sovražijo nas in nas zasmehujejo, a moj Bog, jaz res ne vem, čemu naj si nasujem pest soli v juho, samo zato, da bom delal potem kisle in — ker sem nespreten v mimiki — morda celo neslane obraze.“

„Res, tip filistra!“ se je zasmel Lastan. „Vedno še isti Brezar!“

„Eh, je pač tako! Vi ste šli po osmi šoli stradati na vseučilišče, ker ste hoteli postati doktorji, profesorji, ali ker ste hoteli imeti pozneje zanimivejši poklic, nekateri celo samo zato, da okusite veliko življenje, — jaz sem si poiskal takoj kruha, ker sem imel že tiste skromne, malomestne lakote dovolj. Včasih, ne tajim, me je zažejalo po vsem tistem tam zunaj in zavidal sem vas, ko ste ušli za hip vsi blede in izpiti krempljem onega velikega življenja ter prišli sem doli k nam, da vam domovina spet zakrpa raztrgane črevlje in postreže z žganci; a potem sem skomizgnil in si rekel: „Pusti, Brezar, to ni zate! Prehitro bi se naveličal.“ Jaz se sploh

takih izrednih stvari tako hitro naveličam in kavijarju se gotovo ne privadim nikdar, tudi če zaženem na loteriji.“

„Le glej, da se še žene ne naveličaš! Meni se zdi tvoja Emica kavijar!“

„Eh pojdi! To se zdi tebi! Včasih se bojim kvečjemu, da bi nje nekoč, morda pozneje, ne poklical satan ven iz tega sladkega kotička, a potem zmajam mirno z glavo. Poznava oba svet in ljudi in ne verjamem, da bi ta pametna ženska tvegala vse to, kar ima, za nekaj ur dvomljive sreče. Sicer mi pa lahko verjameš, da ni nikdar dolgočasno tu notri. Seve, če se mož in žena omejita na oni košček prostora, ki ga imata prvi dan svoje zveze, da se na njem duševno sestajata one ure, ko sta in morata biti sama, potem jima mora postati ta prostor enoličen in dolgočasen, če bi bil še tako pester in duhteč, kakor navadno ni. Toda jaz in moja žena sva kakor dva pridna vrtnarja, ki prekopljeta in posadita vsak dan nekaj nove zemlje, iztrgata puščobi vedno več in več te brezkončne planjave, na kateri edino se more človeška duša počutiti resnično srečno. Le poglej!“ je vzkliknil in smehljaje se vstal ter odprl veliko omaro, kjer je stala v dolgih vrstah knjiga poleg knjige.

Lastan je strmel zamišljeno predse in globoko blagrovanje je občutil za tega tihega, vedroresnega človeka in srce mu je zahrepenelo v daljo po taki trdne, skoraj res neskaljive harmonije polni sliki.

„In ti, kako živiš ti?“ se je obrnil Brezar naenkrat naravnost proti njemu in pri tem počasi sedel zopet na svoj stol.

„Jaz? Jaz čutim često tudi silno žejo po takem-le mirnem življenju, a menda ni dano vsakemu. Menda meni res ni dano . . .“

„Ah, kaj ni dano!“ je stresel oni nekoliko razdraženo z glavo. „Zakaj pa imaš roke: zgrabi uzde pa pritegni. Sicer pa me veseli, da si vsaj zaslutil, kaj se pravi: resnično živeti. Jaz čutim do vseh ljudi, ki poznajo in živijo samo zunanje življenje, neko neizrečeno težko, otožno usmiljenje in sovražiti jih začnem in bedasti se mi zazdijo šele, če poskusijo mene učiti, kako se pravzaprav živi.“

„Tako . . . In ti ne greš nikdar ven med ljudi?“

„Oho! Vsak teden vsaj po enkrat, dvakrat. Prav zato sem vesel, da sem v mestu in da imam šum in nemir takorekoč pri roki. In tako me vidiš pri vseh koncertih, na vseh zabavah. In veš, za kaj se mi gre glavno: potem šele občutim, kako sladko je tu zunaj v mojem samostanu . . . Saj praviš tudi ti, da često zahrepeniš po takem-le tistem domu: posnemaj mene in videl boš, da boš zadovoljen.“

„Saj sem že rekel, da ni dano vsakemu“, je skomizgnil Lastan resignirano. „Verjemi mi — dobre volje mi ne manjka, in ko sem se odločil spomladi, da grem ven v samoto, sem šel le zato, da ubežim življenju . . .“

„Pa je bilo morda nepotrebno, da si šel tako daleč proč. To je po mojih mislih zastoj: zdrav, krepak človek ne more ubežati življenju; in tudi treba ni, da bi mu ubežal. Čemu iti v puščavo! — Ostanj ob bregu življenja, če se ti ne zljubi več plavati; ko si se pa oddahnil in čutiš spet vse svoje moči, skoči spet v valove.“

„Hm, morda govoriš prav, a jaz vem samo, da me je razburjalo že samo šumenje te reke, in hotel sem biti čim bolj daleč proč od nje. Pa je hotel vrag, da je prišel majhen izliv iz nje celo tja ven za menoj ter me zopet potegnil v svoje naročje . . .“

„In sicer?“ je vprašal Brezar z napeto pozornostjo.

„In sicer je prišla tja ven kmalu nato za vse poletje dama iz velikega življenja, ki se je blagovolila zanimati zame . . .“

„Poročena žena?“

„Da, poročena žena ošabnega, mrzlega aristokrata, ki jo je zeblo sredi njenega razkošja in bi se bila rada vsaj enkrat v življenju ogrela ob gorki ljubezni.“

„Vsekakor zanimivo?“ se je nagnil Brezar nekoliko naprej, da je zaigral Lastanu lahek nasmeh okrog usten.

„Aha! Malo vas pa le vleče greh, tudi vas, krepostne stoike, posebno greh tam gori na višavah tega življenja. No, pomiri se, prijatelj! Zanimivo? Morda štirinajst dni, potem pa postane banalno kakor vse na svetu, kar ne vzklije naravnost iz najbolj globoko-skritih koreninic človeške duše.“

„Hm, razumem. In zdaj bi rad ubežal še globokeje v grmovje?“ se je zasmel Brezar.

„Ne vem. Menda bi se šel rajši kopat, da govorim v tvojem žargonu.“

„Torej tudi prešestvo, ta baje najbolj nesebična, pristna, samo-svoja ljubezen ne nudi pravega zadoščenja?“

„Meni vsaj ne. Vsi nismo za vse. Kaj hočeš, mi ostanemo vedno egoisti in večno naše vprašanje pri vsaki stvari je: ali se izplača. In jaz pravim samo to in tudi le samo zase: da se ne — izplača.“

„Res, jaz sem premišljeval že večkrat o tem in sem se — pomisli, celo jaz! — prestavljal v take vloge. In zdelo se mi je, da bi bil zmožen zunaj oddati samo nekoliko svoje strasti, vse, kar je

boljšega, finejšega v meni, pa bi prinesel vendar le zopet tu noter, v to svoje svetišče.“

„Saj je navadna pesem to. Vsaj na koncu vsega pride menda vsakdo do istega konca. Nekaj časa misliš, da si našel svoj paradiz, naenkrat pa se ti obrne in spači vse skupaj. Je že tako, da ni nič stalnega na svetu, kar bi ne bilo oprto na nekaj stalnega . . .“

„Hm, da!“ je prikimal Brezar. „Našopan ptič gotovo ni tako lep kakor oni, ki žvrgoli tam zunaj spomladi, a če hočeš videti še črez deset let, kak je bil približno nekdej, ga moraš pač natlačiti; kaj se hoče!“

In zasmejal se je veselo in se ozrl zamišljeno skozi okno.

„Oh, da!“ je vzkliknil naenkrat živahno in vstal ter pokazal z roko proti lopi ob kraju ceste. „Glej tam! Kakor veš, se pregne onostran svet položno navzdol. Ali si videl razgled? Ne? No, pojdiva potem ven! Pa že iz lope se vidi do kolodvora tam spodaj. In verjemi mi, — še vedno stojiva z Emo čisto drug ob drugem tam ob ograji in gledava doli, ko odhaja vlak. In ljudje se poslavljajo in se poljubujejo in jokajo, — vse se vidi popolnoma razločno. In tedaj nama je neizrečeno dobro pri srcu, če se človek spomni, kako je nekoč vsakotoliko prihajal in moral črez par dni zopet žalosten odtod, in da je zdaj vse to za vselej za teboj . . . Ko ima človek kaj izgubiti, se šele dodobra zave, kaj ima . . . In kadar vlak oddirja, se tako lahko zamisliš v tiste otožne čase nazaj . . . Glej, dečko — iz vsega se lahko izsrka kaj sladkega, če znaš živeti, in take male rafiniranosti morejo slednjič skoraj popolnoma razpogumiti prozo, ki te hoče po vsej sili in z neverjetno trdovratnostjo zapresti v svoje sive pajčevine . . .“

„Da, ti znaš živeti!“ je vzkliknil Lastan navdušeno. „Bogme, saj niti nisi filister!“ se je zasmejal.

„Tega jaz sam tudi nisem nikdar trdil. A prav tako malo je ta recept za vse. Vsak po svoje! In vem tudi, da je bilo pri meni kvečjemu le pol moje moči, vsaj pol pa gotovo srečnega slučaja, da sem si ustvaril tako življenje, prav po svojem okusu. Zato pa pustim tudi živeti vsakogar po svoje in se mi smili kvečjemu oni, ki se zastonj bori za te vrste srečo. Le če vem, kakor vem to pri tebi, da je edino le taka sreča mogoča zanj, mu pričnem pridigati in mu priporočati ta svoj recept.“

„In še tedaj bi ne bilo treba!“ je vzdihnil Lastan otožno. „Saj govori vse, kar vidim tu, že samo na sebi, dovolj umljivo k srcu. To ti že rečem“, je nadaljeval po kratkem presledku, „s čud-

nimi čuvstvi se vrnem od tod, in kar sem gledal tu, čutim, da me ne izpusti izlepa več . . .“

„Pa pusti vse skupaj in pridi še ti doli k nam! Jaz sem dobro znan z ravnateljem tukajšnje gimnazije in opozorim ga takoj nate. Napravi še do novega leta izpit in potem se oglasi . . . Že iz gole sebičnosti te vabim: meni manjka še edino prijatelja. Vsaj včasih se zdi človeku, da je ljubezen vendarle nekaka skleda sladke šatô-primake, v katero spada vkljub vsemu še pošten kos substancijozne torte prijateljstva,“ se je nasmehnil. „Toda pojdiva sedaj malo na izprehod! V eni, dveh urah se vrneva, potem zaužijemo malo južine in pojdemo vsi skupaj v mesto. Zvečer bo v hotelu koncert in seznanim te z nekaterimi naše stalne družbe.“

In vstala sta ter šla ven v svetli dan.

In tako je prešel bliskoma ves teden, ko se je moral Lastan zopet odpeljati. Zamišljeno je sedel v svojem kupeju in gledal ven na tihe pokrajine. Tako mu ni bila še nikdar jasna vsa ničevost njegovega življenja in črez vso svojo dušo je čutil razlito strašno gorjupost.

„A ona me čaka že na oknu,“ je zadrhtel. „In morda niti ne slutiti ne, kako tuj se ji vračam . . . Tako je torej prava, — vsaj za ljudi moje vrste, — res edino le Brezarjeva teorija, da razpade vse samo od sebe, kar ni zvezano z vezmi tega lastnega, ozkega življenja.“

„Filister!“ se je nasmehnil počasi predse . . . In široka dolina se je odprla v tem hipu pred njegovimi očmi in zlata solnčna luč se je topila s sočnim, svežim zelenjem položnih trat v čudovito harmonijo . . .

„Saj si ti lepi solnčni božji svet tudi filistrozen, kadar ležiš tako pokojno-svetel pod vedrim nebom in se na tebi niti bilka ne zgane,“ se je nasmehnil iznova in zdelo se mu je, da mu hoče polagoma, polagoma razmakniti prsi, kakor da se hočejo sama, od nevidne roke, počasi in tiho odpreti velika vrata med dvema svetovoma: prelestjo tu zunaj in njegovo dušo in da se hoče ta vesela ironija izliti od zunaj vanj in iz njegovega srca vse tja ven črez te planjave.

In skoraj nevede kdaj se je dvignil in stopil k oknu. In zazdel se je samemu sebi kakor kralj, ki je njegovo vse to brezmejno kraljevstvo solnca in lepote in ki ne potrebuje ničesar in nikogar na vsem širokem svetu . . . In iztegnil bo roko in si utrگا cvetico po svoji suverenski volji in si jo pripne na prsi . . . In ne bo mu vendar nič več nego cvetica na prsih, čeprav se bo topilo njegovo srce ljubezni do nje in bo vse rosno njegovo oko neizmerne než-

nosti . . . In nosil jo bo na svojih prsih samo zato, da bo vse le še bolj lepo, ko bo korakal s počasnimi, velikimi kraljevskimi koraki tja po beli, mehki stezi čez svoje veliko kraljestvo . . .

„O Bog!“ se mu je izvilo iz prsi in sklenil je roke in strmel zamaknjen ven . . .

In tiho, tiho je morala začeti sama daleč nekje širiti svoje črne peruti noč, zakaj krajini se je bolj in bolj resnilo vse pokojno in vdano blesteče se lice . . .

X.

Vse tiho je bilo na gradu, ko se je pripeljal Lastan. Čudno se mu je zdelo, da mu ne pride nihče naproti in z neprijetno tesnobo v prsih je korakal molče po stopnicah in čez koridor pred slugo, ki je nosil njegov kovčeg.

V sobi je vrgel klobuk na mizo in se obrnil k njemu.

„Kje je gospoda?“

„O, gospod profesor, saj res, gospod profesor ne veste še ničesar — — —“ je hitel oni z važnim glasom.

„Kaj se je zgodilo?“ je prekinil Lastan hlastno.

„Velika nesreča, gospod profesor. Gospoda grofa so pripeljali sinoči težko ranjenega na grad. Hotel je priti baje malo pogledat sem in se jutri zopet vrniti. In namesto železnice je vzel konje in prišel po cesti. Gori na klancu za mitnico pa so se konji nekaj splašili in gospod grof je padel pod kolesa. Še sedaj se ni zavedel.“

„Ali se more k njemu?“

„Ne vem. Grem javit gospodu, da ste prišli, vam že on pove, gospod profesor.“

Lastan je ostal sam. Čutil je le toliko, da dirjajo njegove misli divje po njegovi glavi, in čakal je samo, da bi jih mogel zopet ubrzdati in urediti. Skočil je na noge in hitel v drugo sobo ter prisluškoval. Slišal se je samo zdajpazdaj kak zamolkel korak po podu bolnikove sobe, a zid je bil preveč debel, da bi bil mogel razločevati, ali se kaj govori ali ne.

„Kako bo zdaj to? Kaj počenja ona?“ to je bila prva misel, a še bolj le čuvstvo, ki je obstalo pred njim. In obenem se mu je razlegla že nejasna slutnja čez dušo, da pride zdaj najbrže konec med njima. In sam ni vedel, ali je tega vesel ali žalosten.

V tem hipu je začul zunaj nagle korake. Potrkalo je in med vrati je stal grajščak. Iztegnil je molče Lastanu svojo roko in mu resno prikimal.

„Prav, da ste prišli!“

„Kako je?“

„Zdravnika pravita, da bolje. Najbrže okreva“.

Lastan je imel občutek, kakor da je grajščak popolnoma hladen in se mu ne da niti hliniti, da se boji za grofovo življenje.

„In gospa grofica? Gotovo jo je strašno pretreslo?“

„Neverjetno!“ je skomizgnil oni nervozno in videlo se mu je jasno, da res ne pozna niti sedaj pardona.

„Sicer pa je naravno,“ je prikimal, kakor da se je spomnil da se je treba vendar ozirati na formo. „Poskusite jo pomiriti tudi vi. Ali hočete iti z mano?“

In Lastan je šel molče z njim.

Bolnik je ležal na hrbtu. Bil je podoben v svoji strašni ble-doti in s trdno zaprtimi očmi v tej polutmini popolnoma mrliču, da se je Lastan zdrznil po vsem životu, ko ga je ugledal.

In obstal je sredi sobe in strmel tja. In leseno se je premaknil, ko ga je prijel grajščak za roko in ga pritegnil bliže.

„Selma, gospod profesor je zopet tu!“ je šepnil grajščak in se je dotaknil.

Zdaj šele je obrnil Lastan naenkrat svoje oči tja, kjer je videl prej le od strani nepremično črno maso, sklonjeno vso nad posteljo.

In počasi se je grofica dvignila in vzela svojo roko z bolnikovega čela. In počasi je šla s to marmornato belo roko k svoji glavi in šele potem je obrnila obraz na to stran.

In v tem enem hipu je oledenela Lastanu vsa kri v vseh njegovih žilah.

„Zdaj se izda! Zdaj bo — —“ mu je šinila strašna bojazen skozi možgane.

In stal je sam pred njo in čakal, kaj bo . . .

Pozneje se je večkrat spominjal te grozne minute, ko so padli ti pogledi iz njenih praznih, motnih in tako strašno svetlih oči nanj. Blaznost sama je stala pred njim in držala v roki oster nož, in on je bil pritrjen na pod in je čakal, da mu se zasadi mrzlo jeklo v prsi. In potem je videl, kako se je dvignilo tam zadaj za njo še nekaj črnega iz temine in kako se je nagnil suh, oster obraz kakor iz rumenega voska počasi nekoliko na levo stran, da bi mogle zadeti te kačje se svetlikajoče oči naravnost v njegov obraz.

Toda v tem hipu se je začelo vračati daleč od nekje v grofičine oči življenje in v punčici se je zbiral počasi zopet razum.

In premaknila se je naenkrat in stopila bliže in mu mirno podala svojo roko, mirno in hladno, kakor da je že davno pozabila vse, kar je bilo nekdanj med njima, in da se je izgubil na tej dolgi strašni poti odtlej do sedaj bogve kdaj in kje celo kes . . .

Njega pa je zbolelo v srcu kakor še nikdar. Preveč krasen in preveč mil je bil ta blede obraz . . . In skoprnel bi bil neskončno globoke in čiste vdanosti in ji pobožno poljubil roko. „Ubožica, sestra, — ne boj se me, nič več grešnega ni v mojih prsih in moja kri teče plaho in pokorno pred svetostjo tvojega trpljenja . . . Dovolj mi samo, da ti stojim zdaj, v tej težki uri, ob strani in da sem ti ljubeč sočuten brat“.

A čutil je, da ji ni nič več . . . Nič več nego tujec, rojen daleč doli nekje na jugu, ki je prišel zdaj v to sobo, ker ga je bil njen oče sprejel v svojo službo.

In obrnila se je zopet nemo k bolniku, kakor da bi bilo le preveč čudno, če bi se ji zdelo potrebno, da se mu z enim samim pogledom opraviči, z enim samim pogledom razloži, kako da zdaj ne more biti drugače, kakor je, in kako da je moralo ostati vse, kar je bilo, daleč zadaj . . .

In potem je stopil nemo in drhteč v ozadje. In naenkrat je stal konzul tik pred njim in mu stisnil roko. In s čudno resnobo, brez vse hudobije in tako slovesno mirno je pokazal z roko na posteljo in šepnil tiho, samo Lastanu uumljivo:

„Glejte, to je moč — familije. To je eden izmed največjih misterijev človeškega življenja . . .“

Lastan je okamenel in čutil je, kako mu je stopil mrzel pot na čelo. In noge so se mu začele šibiti v kolenih in v sencih mu je začelo razbijati, a v tem hipu je dejal konzul svojo roko pod njegovo pazduho in se sklonil še bliže k njemu.

„Ne bojte se ničesar in ostanite mirni! Zdaj je prišla ura, da spoznate mene in moje misli in svojo zmoto. Prosim pojdite z menoj v mojo sobo!“

In potegnil ga je tiho s seboj in previdno odprl in zaprl vrata za seboj. In molče sta korakala proti konzulovi sobi na drugi strani. Brez moči in brez volje mu je sledil Lastan in imel je samo en votel občutek v sebi, — da bi se pogreznil in izginil . . .

(Dalje prihodnjič.)

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Dalje.)

„Sedite tukajle sem!“ mu je rekel v svoji sobi konzul prijazno in ga posadil na stol poleg mize. Sam pa je sedel na nasprotno stran in obrnil obraz proti oknu. „Pred vsem želim, da me poslušate mirno in pozorno, zato vas prosim še enkrat: ne bojte se ničesar slabega od mene. Kar je tu notri in tu notri — pokazal je na čelo in na prsi — ostane za vse veke tu notri in jaz sem že prestar in videl sem že preveč na svetu, da bi se vam bilo treba sramovati pred menoj. Ko izveste vse, boste videli tudi, kako sem vas moral ceniti in vas imeti rad od prvega hipa, ko sem vas spoznal; kajti to mi boste že verjeli: če bi jaz ne bil videl, da ste, kar ste, bi bili vi že davno daleč proč od tod“.

Starec je za hip umolknil, a Lastan ni bil zmožen nobene besede. Zdelo se mu je, da je kakor človek ob reki, ki bi se zagnali vsi njeni valovi naenkrat z vso silo naravnost vanj in ga objeli z mrzlimi rokami in mu izmili vse možgane, da ga je izpreletel ljut mraz do mozga.

„Še vedno niste mirni!“ je vzkliknil konzul nevoljno. „No, moje besede lahko premišljuje pozneje, zdaj je dovolj, da jih umete. Jaz pa sem miren, zato vam hočem pripovedovati mirno in prav lepo po vrsti.“

Kaj ne, vi in tudi grofica sta imela čudno sodbo o meni? Imela sta me namreč v prvi vrsti za špijona, ki se pa zaman trudi, da bi kaj izvohal. Kolikokrat sem se moral zasmejati na vajin račun! To je že neverjetno, kako ljubezen ljudi oslepi! Saj sta drugače vendar oba pametna človeka in oba tudi dobra opozovalca in psihologa. Pa je že tako, da je na svetu dvoje vrst psihologov: eni nekaki psihologi-misleci in drugi, rekel bi, psihologi-poetje. Prvi vidijo le to, kar se pač vidi, toda to z ostro, neusmiljeno bistrostjo, drugim pa je dano, da na podlagi tega, kar vidijo, še vse globlje in globlje slutijo, kaj se godi v duši onih, ki jih opazujejo, slutijo vse doli do njih najglobljih globin. In zdaj pride ona za psihologe-

poete fatalna razlika: hladni misleci ostanejo hladni, ostanejo opazovalci tudi proti samim sebi, — oni drugi pa izgube vso zavest, kakor hitro so v čem količkaj sami prizadeti. Taka sta bila vidva: grozno naivna v svoji namišljeni bistrournosti. Spočetka sta pač čutila oba, posebno vi, da vama more vsakdo čitati že v očeh, kaj se godi v vajinih dušah, a kar čez noč sta postala tako samoza-vestna, da sem se jaz pri tem kraljevski zabaval. Pa sem iztegnil vrat iz svojega zatišja in šel s prežečim pogledom čez vaju . . . In za hip sem vaju morda spet zbegal, a kar naenkrat me je zadel tako trd pogled iz vaših ali njenih oči, da sem se revež zdrznil pod njim, kakor bi me bil zadel oster kamen“.

Zasmejal se je veselo in se premaknil na svojem stolu.

„Pa mi ne smete zameriti in misliti, da se delam norca iz vaju. Saj ne veste, kako sem vaju ljubil takrat, vaju mlada, nedolžna, pomladanska človeka. A kaj hočete: pusto in revno je moje življenje, in če sem si skrbel za malo zabave, ki ni škodovala ne vama, ne komu drugemu, mi morate že oprostiti . . . In zabaval sem se resnično! Moj Bog, kako je mogla Selma le misliti, da jo zalezujem jaz pohabljeni, vse prej nego zapeljivi starec! To ste ji gotovo vi vtepli v glavo, ko ste videli mojo posebno ljubeznivost do nje, drugače si ne morem razložiti te njene čudne fiksne ideje. Vem namreč, da so mladi ljudje često neverjetno ljubosumni na starce!“

„Ne, jaz ji tega nisem rekel!“ je vzkliknil Lastan in v svojem skrajnem začudenju ob vsem tem, kar je slišal, bi hip pozneje ne bil vedel, kaj je rekel.

„Verjamem, da se sami tega niste zavedali, toda ko sta prišla na to imenitno misel, nista mogla več iz nje. In to sem jaz porabil in ji podložil nogo; in res se je zvrnila, kakor je dolga in široka, v nastavljeno kado: kompromitiral sem se namreč nalašč pred njo do skrajnih mej in dosegel poleg lastne zabave še več, nego sem nameraval: začutila se je naenkrat varno pred menoj in je pomirila takoj nato tudi vas. O, bilo je nebeško, igrati starega favna Vraga, saj je bilo res že prekomično, kako je strmela v svojega hromega strica, ki se ji je prikazal naenkrat v tej novi podobi!“

In vesel, prešeren smeh mu je stresal zopet vse to borno, slabotno telesce.

„Tako sta imela torej prosto pot,“ je nadaljeval. „Grofa ni bilo, moj brat je slep za vse in zida svoje paviljone, jaz pa sem bil — moralno ubit,“ se je zasmejal še bolj poredno.

A takoj se je tudi iznova zresnil in nadaljeval z nekoliko izpremenjenim glasom:

„Toda, ali me zdaj ne vpraša lahko vsakdo: če si pa že vedel, kaj se godi, kako si mogel pustiti, da se godi vse to pred tvojimi očmi, in kako da prihajaš šele zdaj kot nekaka morala tega romana, pač, ker mora imeti vsak resen roman nekako moralo. In še več: kako si mogel to prešestvo celo podpirati in zakrivati pred drugimi? Zakaj, veste, tudi za to sem skrbel. In popolnoma z mirno vestjo odgovorjam: zato, ker vem, da je itak vse zaman, kadar pride tako. Gotovo; če bi bil jaz rekel le eno besedo, bi se bila vidva splašila in morda bi bil preprečil vsaj ono, kar je po zakonu kaznivo; toda zato bi bilo viselo pred vama vse življenje kot sladek, dehteč, vabeč prepovedan sad to, kar mečeta zdaj oba kot črvido jabolko s plehkim, celo grenkim pookusom brez obžalovanja, in še več: s poznanjem njega prave vednosti od sebe. Pač, spočetka in posebno takrat, tisti dan, ko sem čutil, da sta že zrela, da se mora zgoditi zdaj zdaj med vama, kar je posebno v takih razmerah gotova posledica ljubezni, takrat sem vendar premišljeval, ali bi ne bilo dobro zastaviti vama pota vsaj v krivdo, toda že po kratkem omahovanju sem stopil zopet z napotja. Nazadnje: ali je bila žena res že prav v rokah drugega, ima pomen pravzaprav edino le za soproga, — za vse druge je že isto, če je njena duša odpadla od njega. In potem, ko sem vaju videl drugi dan in sem vedel tudi, da je že dopolnjeno, sem si mislil samo: dobro, zdaj gre zopet navzdol in kmalu bosta ozdravljena. O, jaz sem vedel že prej, veliko prej, nego sta ugriznila, da ima vajino jabolko črva v sebi. Prvič: kar se tiče nje, dejstvo, da je vzela svojega moža iz ljubezni in da ga je ljubila še vedno; a kar je še največ in kar se je pokazalo v vsej svoji grandioznosti sinoči, ko so ga pripeljali polmrtega k njej, in kar sem vam jaz že prej imenoval: misterij familije. — Drugič pa, ker ste vi egoist! Pojdite, pojdite, — vi in pa take vrste ljubezen! Vi hočete vse ali pa nič, in ker tu ni več nego polovica, — že zunanje: saj morate, kadar hoče, prepustiti prostor ob svoji ljubici njenemu legitimnemu lastniku, — že zato vas tako razmerje ni moglo zadovoljiti . . . In slednjič je v vas veliko hrepenenja po lepoti, a prešestvo ni lepo, ni — estetično ter je, dokler si pustite rediti svojo ljubico od drugega moža in se hlinite pred svetom, nemoralna! In iz vseh vaših besedi in vaših dejanj sem spoznal tudi, da ste vi precej trezen človek. Ne one odurne, mrzle, kramarske treznosti razuma, ampak neke treznosti — srca. Rekel bi: vaša

glava je pač romantična, vsa vaša duša je zavita v lahke, modre meglice, samo srce leži na prostem in gleda s temi vašimi očmi brez pajčolana v svet in ve prav dobro, kje najde gorko in stalno gredico in kje se mu izplača ukoreniniti, vzkliti in vzcvesti, da, morda pustiti se celo izsrkati, takorekoč popolnoma požreti od nje. O, to vprašanje, ali se izplača, poznajo prav dobro te vrste srca, — jaz sam sem imel tako in zato vem vse to. In pravzaprav moramo biti res dobrim, res pristrčnim ljudem naravnost gabni, če nas naenkrat spoznajo; a verjemite, to je navadno le nezavedna zavist, ker vidijo, kako so naša srca krepka, močna, zdrava, a vendar srca, vendar čvrste kali, ki poganja iz njih vonjivo, sladko cvetje navzgor v našega življenja plan, ko njim rodi srce le bolne rože, bolj bodoče nego dehteče, iz svolih trudnih, gorjupih sokov.

„O pustiva druge in ostaniva pri vas!“ je nadaljeval po kratkem molku nekoliko počasneje, in prej vse zasanjane oči so zadobile zopet navadni ostri, zelenkasti blišč. „Drživa se še nadalje te moje slike. Glejte, na tako-le mehko, trudno srce je padlo slučajno, ker ste pač prišli na svoji poti tod mimo te ženske, vaše srce. In to njeno srce se je oklenilo vašega z vso silo, z vsemi svojimi ročicami . . . No, in vi ste imeli tudi dobro voljo: zakrili ste si oči in hoteli zabraniti luči vstop tja noter v svoje prsi, ustvariti nekako umetno temino kakor človek, ki se hoče vdati svojim sanjam svetel dan in spusti zaveso svojih oken; hoteli ste prepustiti prav tako vsaj enkrat svoje srce voljno lastni usodi, pustiti ga kot plen vsemu onemu, po čemer je kričalo.

Pa je bilo vse zaman, vaše srce hoče zdravja, in pod njim je bila bolezen; vaše srce hoče varne posteljice, in pod njim se je vse gugalo in majalo. In morda še to: tam okrog je stopal krut, odločen mož z nabito puško čez rame, ki bi hladno sprožil, če bi zapazil, kaj se godi . . .“ in stari konzul je vohal po zraku kakor krvoločen lovski pes . . .

Konzul se je zopet zasmel in se ozrl poredno, skoraj že zlobno na Lastana.

„Kaj ne, da vam je bilo tudi to zelo neprijetno?“

Lastanu je šinila vsa kri v glavo. Zdelo se mu je, kakor da mu konzul očita vsaj od daleč bojzljivost, in občutil je tudi vso opravičenost takega očitanja . . . A obenem se je vzbudil ves ponos v njem in precej mrko je odgovoril:

„No, da. Sicer sem bil v življenju vedno pripravljen dati račun, če in kjer sem kaj zagrešil; da bi se moral pustiti pa kar tako iz-

pihniti, celo ne da mi je dana prej sploh kaka prilika, da povem tudi jaz, kar imam povedati, tega ne more pač nihče zahtevati od mene. Toliko romantik življenja, kakor bi rekel vaš gospod brat, seveda nisem," se je nasmehnil, kajti uvidel je naenkrat zopet, da govori starec s toliko pristrčnostjo ž njim, da je bila vsaka njegova rezkost neprikladna, kakor bi bilo tudi smešno in odveč, če bi hotel tajiti svoje razmerje z grofico temu človeku, ki je moral videti naravnost skozi stene in je vendar molčal.

A konzul je dvignil presenečeno svoje oči in gledal nekaj časa molče vanj.

"Romantik življenja", je ponovil počasi in prikimal še enkrat predse: "Romantiki življenja".

"Da, ta izraz je rabil gospod dvorni svetnik v nekem pogovoru z menoj. Romantiki, realisti in naturalisti življenja — — —"

In konzul je prikimal zopet molče predse . . . Potem pa je šel rahel nasmeh črez njegov obraz.

"Razumem. A kaj mislite, da ste vi? Torej mislite, da niste romantik življenja? Zato ne, kar se ne marate pustiti kar tako izpihniti?"

"Hm . . . Seveda ni mislil tega gospod dvorni svetnik popolnoma tako, a vsekakor bi bilo to jako romantično — — —"

"Gotovo. Toda potem bi vi ne bili več romantik življenja, ampak romantik — srca. Saj razumete, kaj hočem reči? Govoriva torej doktrinarno, ko sva že začela. Moj brat je del pod pojem naturalistov najbrže one surove narave, ki hodijo po vseh štirih kakor ljuba živinica, po blatu in seveda tudi po cvetju življenja, pod pojem realistov vse pametne ljudi, ki stopajo pokoncu, a vendar vedno e ltrdno in trezno po tej zemlji in nič drugod nego po tej trdni, zanesljivi zemlji, — vse one pa, ki ima njih duša peruti in ki jih te peruti zanašajo zdaj navzgor v kraljestvo sanj, zdaj na stran v kraje sladkogrenkih grehov, je imenoval romantike življenja. In ti so, ki bi jih jaz imenoval, recimo, idealiste in potem zopet delil v romantike življenja in romantike srca; prve, ki jim je, kakor sem govoril že prej, glava, druge, ki jim je srce polno bajk. In zdaj boste umeli, zakaj sem trdil prej, da je manjkalo ljubezni med vami in grofico temeljnih pogojev stalnosti, in tudi, zakaj sem vas naprosil, da ste prišli z menoj. Saj če bi bili vi romantik srca, bi bilo tudi zdaj še vsako prigovarjanje in rotenje zaman in vi bi bili tavalali še dalje in nevzdržno proti prepadu in vlekli še njo s seboj. Vlekli, pravim, ker ona bi se bila še vedno ustavljala, zato, ker je

žena in ker je mati, ker bi jo bilo klicalo in trgalo nazaj, kar sem prej imenoval misterij familije — toda slednjič, slednjič, ako bi jo bila hotela usoda res ugonobiti in bi jo bila zato vrgla v naročje človeku s pijanim, ljubezni blaznim srcem, bi jo bil tak človek res docela omamil in jo potegnil s seboj v pogubo. Njena edina sreča v tej nesrečni zmoti je bila torej, da se je zmotila — v vas samem“.

„Morda pa tudi jaz v njej!“ je odgovoril Lastan črez nekaj hipov. „Da, in mogoče, gospod konzul, da pa vendar ne vidite popolnoma, kakor je: tudi ona se mi je zdela že prej skoraj vsa naveličana te nevarne igre, in zdaj je bil njen pogled tak, kakor da se me še spominja ne več.“

„Aha, vi hočete reči, da tudi ona ni bogve kaka romantikinja srca!“ se je nasmehnil oni. „Toda vi zamenjujete! Ona je to že, ker je ženska, a ker je žena, ker je mati, jo vleče to iz romantičnosti v realnost nazaj. Zdaj jo je potegnilo celo popolnoma nazaj k smrtni postelji njenega moža. Toda čakajte, le da se njemu obrne spet na bolje, in poskusite potem iznova, pa boste videli, da se vrže zopet vam na prsi“.

„A, saj pravite sami, da ga je vzela iz ljubezni, da je bilo vse, kar je čutila do mene, le nekaka „zmota srca,“ je skomizgnil vendarle nekoliko strupeno.

„Vsekakor!“ se je nasmehnil oni dobrodušno-hudobno. „In poleg dolžnosti se je oglasila zdaj tudi nekdanja ljubezen v njej. In tudi v naprej je oni, ki lahko dobi celo njeno srce, ako le hoče, gospod grof. Toda, kakor ga prej ni hotel, kakor ga je že prej sunil surovo v stran in ste ga blagovolili pobrati, seveda z vso previdnostjo in z vso reservo vi, tako ga tudi pozneje ne bo hotel in bo njegova prva gesta, ki jo bo mogel napraviti, ta: — ta sunek v njeno srce. In potem, ko odleti zopet v stran, se pripognete lahko zopet vi in ga poberete zopet vi!“

„Hvala!“ je vzkliknil Lastan v nehote vzkipelem ponosu.

„Bravo! Potem sva pa tam, kjer sem vas hotel imeti. Prijatelj!“ je vzkliknil konzul iskreno, se z muko primaknil bliže in stegnil Lastanu desnico. „Tako me boste torej poslušali, če vam nujno svetujem, da zapustite čimprej ta kraj. To se pravi: čimprej niti ni treba. Tudi če se grof ozdravi, in jaz mislim, da se, bo trajalo še pet, šest tednov, predno bo mogla grofica misliti na kaj drugega in predno bo imel on zopet dovolj moči, biti ž njo surov. V enem mesecu si moj brat pa tudi lahko preskrbi namestnika, in najbolje bi bilo, da mu preskrbite vi sami, ker veste vi sedaj najbolje, kdo

spada sem. Poiščite zato kakega — realista življenja. To bo tudi človek za mojega brata," se je nasmehnil in potem počasi pristavil: „In dasi mislim, da je vsaka skrb popolnoma odveč, . . . taki realisti tudi niso nevarni romantikinjam. Torej — — ?“

„Da!“ je prikimal Lastan resno. „In iskrena vam hvala, gospod konzul, da ste ravnali tako. Imeli ste v rokah usodo dveh ubogih bitij, morda celo več, — kajti, kdo naj pregleda vse posledice, če ste bili hoteli udariti trdo in kruto vmes, — toda vi ste ravnali ne samo plemenito, ravnali ste tudi modro in — — —“

„Jaz sem čakal, da se sama izpolni ta usoda po železni logiki zakonov vajinih duš. Morda, če bi ne bila prišla ta nesreča vmes, bi še ne bilo konca med vama, in potem ne vem, če bi bil imel potrpljenje gledati, kako ta na sebi lepa ljubezen propada in gnije od dne do dne bolj, in morda bi bil zato jaz že kmalu stopil med vaju, a ker je prišlo tako, tem bolje . . . Samo žal mi je, da si nisva postala že prej dobra prijatelja . . . Toda kar je, to je!“ se je popravil naglo. „Od onega hipa, ko sem videl, da ste se odločili zanjo, — in odločili ste se še veliko prej, nego ste mislili sami, — sem jaz moral stopiti na stran, ako sem hotel, da gredo stvari svojo pot, ne da igram jaz pri tem hinavsko vlogo. Ta čas pa, dokler ostanete še tu, morate priti včasih k meni. Videli boste vsaj, kako tak-le romantik življenja zaključuje svoje življenje, videli tihi solnčni zaton v poznojenski večer, tik pred večno nočjo — — —“

„Povejte, gospod konzul, ali mislite vi često na smrt?“ je zadržtel Lastan naenkrat v čudni grozi, kakor bi se videl že samega sebe vsega strtega in hromea tam v naslanjaču.

Starec ga je pogledal presenečeno, a takoj nato se je nasmehnil veselo in vedro.

„Ah ne, to je le včasih, to je prišlo samo zdaj tako-le zopet enkrat nadme . . . Navadno pa še ne vem ne, da sem star, če me pusti bolezen pri miru. Glejte, moje srce je pokojno, ne potrebuje ničesar več od nikogar, a v moji glavi je še vedno kakor na izsanjanem vrtu . . . In po tem vrtu se izprehajam še vedno zdrav in mlad in srečen kakor nekoč . . . Saj moje sanje niso bile nikdar vezane na realnost. Realnost je bila zunaj mene in znal sem hoditi varno in drzno tudi po njej, in na levi in desni sem utrgal, kar sem mogel in po svoji vesti smel — in česar sem baš potreboval, — danes ne potrebujem zunaj ničesar več, zato tudi ne iščem ničesar več. Zaprl sem glavna vrata, potisnil zapahe črez, in vi ste po mnogih letih prvi, ki sem vas zopet povabil, naj vstopite za hip na ta moj vrt.

Ah, da, kdo bi neki mislil na smrt! Samo včas, kadar me napadejo bolečine, pogledam nekoliko plašno skozi omrežje, ali že ne stoji zunaj bela žena. No, pa vidim, da je šla za sedaj zopet mimo, in spet mi je dobro. Pride pač dan, ko se ustavi res tam zunaj in zlomi vrata, in me ponesejo potem ven, a to bo, kadar bo, za sedaj pa smo še tu.“

In nasmehnil se je zopet in stisnil Lastanu še enkrat desnico.

Lastan je odšel počasi v svojo sobo. Kakor velika bela luč se mu je razlila starčeva vedrost črez dušo in njegove oči niso videle več teme; šele, ko je stal že v svoji sobi in se ozrl skozi okno, je zapazil, da je okrog njega črna noč.

(Konec prihodnjič.)

Bela je lilija.

Bela je lilija, kelih je zlat,
deklica, pojdi z menoj svatovat!

Že zasijala prečista je zarja,
svetla ljubezen plamti iz viharja.

V togi in žalosti je porojena,
sije srebrno sedaj iz plamena.

V rešnji je krvi očiščena bila,
da bi se vekomaj nama svetila!

Deklica, z drobno objemi me roko,
pojdi z menoj na to goro visoko!

Bela je lilija, kelih je zlat,
pojdiva v angelsko poljice spat!

C. Golar.

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Konec.)

XI.

se skupno življenje na gradu se je bilo. vsled grofove nesreče razdrlo in še celo obedovali so vsak sam zase. Samo po eno uro na dan je bil Lastan pri dečkih in v mraku sta sedela s konzulom na terasi. Ves drugi čas je bil prepuščen docela samemu sebi; in tako je ležal cele dneve tam zunaj v gozdu na mehkem mahu in preslonel vse večere na svojem oknu. In še nikdar prej ni občutil vsega grandioznega veličastva solnca in poletja s tako silo kakor tiste dni.

Vsak dan više je kipela žareča obla po nebu navzgor in vsak dan dalje ven črez brezkončno planjavo se je razlivala njena svetla, vroča moč. Kakor ogromna, ognjena pest se je ustavila vsak dan za hip tam gori na poldnici, in na obrazu je ležala omamljena molitve in strastnega češčenja zemlja pod njo . . . Ležala je in drhtela in vsi njeni soki so vreli, in šele pozno v črni polnoči se je upala oddahnuti tiho in plaho in iz vseh svojih globin . . .

In njemu se je zdelo, da se trga vsako sekundo takih ur atom za atomom z njega in da se potaplja počasi s sladko grozo v popolno breztelesje, dokler slednjič ni drhtela sama še njegova duša pod tihimi vrhovi dreves in pod velikimi, gorkimi zvezdami . . . In počasi, počasi je izdrhtela in izpuhtela še ona kakor rahla meglica v sveti mir in ničesar več ni bilo nikjer . . . In včasih se je zganilo v vejah trudno in slovesno, in včasih je zaspala tam gori zvezdica in padla v globine, in včasih je zakipelo mehko v njegovih prsih... A to je bilo vedno le eno . . . in nikjer več ne bližin in ne dalj in ne začetka in ne konca in mej . . .

In potem, bogvekdaj, se je dvignil počasi in šel . . . In včasih sta se srečala na hodniku, v sobi, na terasi z grofico, a se nista poznala več . . .

„Kako je danes, gospa grofica?“ jo je vprašal tiho.

Stala sta si sama nasproti in nihče ju ni slišal, in rekel bi ji bil tudi lahko ti, ona bi morda še opazila ne bila, kakor ni opazila,

da ji pravi vi. Vseeno je bilo to, tam notri v sobi je ležal pone-srečenec, ob njegovi postelji je stala še vedno smrt, in nihče ni še vedel, kaj misli.

Potem pa, po štirinajstih dneh, so povedali zdravniki, da je zmagalo življenje. Držali so že klobuke v rokah in Lastan jih je našel v obednici, vprav, ko je star gospod iz mesta zatrdil grofici, da ni nobene nevarnosti več.

In odšli so po stopnicah, grofica pa je zaplakala.

„O Bog, hvala ti!“ se ji je izvilo krčevito iz prsi in zakrila si je z obema rokama obraz.

In tisti večer so obedovali prvič zopet skupaj in grajščak je omenil Lastanov odhod.

Lastan je videl, da je grofica izvedela to šele sedaj. Ozrla se je presenečeno vanj in rahlo zadrhtela in potem molčala ves čas.

Po večerji pa je nalašč nekoliko zaostala in odšla na teraso. In tiho je stopil za njo.

„Tako, torej vi odhajate!“ je prikimala po kratkem molku predse.

„Da,“ gospa grofica.

„In zakaj?“

„Ker hoče gospod konzul tako!“

„Konzul?“

„Da. On je videl namreč vse in ve vse in je čakal v čudovitem umevanju najinih src samo, kdaj pride ura, ko bo čas stopiti med naju. In zdaj misli on, da je prišel ta čas, zdaj — — —“

Ustavil se je prestrašen, ko je zapazil, kaj je napravil. Stala je pred njim, njen obraz na črnem ozadju noči, kakor obraz bele sohe.

„On ve vse?“ . . . je strepetala.

„Da, ali pred njim se vam ni treba sramovati in ne se ga bati. O, kako on ume človeško srce! Ne, ne mislite, da ste padli v njegovih očeh tudi le za las, on ve, kako pride to in — — —“

Hitel je že bolj in bolj, da bi zopet popravil, kajti čutil je popolnoma, kako ji bo sedaj stopiti pred ostre oči tega moža. A pri-kinila ga je naenkrat: „In, ali ve tudi, da . . . da sem bila — vaša?“ je spravila z največjo muko iz sebe.

„Ne, tega ne ve. Ne, on misli, da sva si bila samo prijatelja, tembolj, ker je rekel sam, da je dobro, ko nisva imela nobene prilike.“

Globoko se je oddahnila, in on je bil vesel, da je s to lažjo zopet vse poravnal, a mogel vendar obenem konzula postaviti med sebe in njo.

„In konzul torej zahteva od vas, da greste.“

„Da. Tisti večer, ko sem se vrnil in ste stali vi okameneli ob postelji svojega moža, je stopil tiho k meni in me odvedel v svojo sobo. In tam je spustil vse zavese s svoje velike duše, a strgal jih je tudi raz mojo in vašo, celo raz misterij krivde same. A odkril mi je zato nov misterij: misterij družine. In ko sem videl ta misterij, je dvignil trdo svojo roko in mi pokazal ven, proč od tam, kjer me je pustil le, dokler ni stala vsa silna moč tega misterija pred menoj in mi kričala tudi sama: „Ven!“ . . . In, grofica, vse te dni je stalo tudi v vaših očeh isto: „Ven, ker tukaj smo doma le štirje: jaz, moje dete, oče tega deteta in boleš! Zakaj, če bi ne bil videl vsega tega na vašem obrazu, bi morda vendar še ne bil šel.“ —

„In vi greste mirno in greste radi, kaj ne?“

Hladen je bil njen glas in izražal ni več ne presenečenja, ne žalosti, ne jeze.

„Jaz grem, ker moram iti“, je rekel votlo.

Oprla se je s komolci na ograjo in se zazrla tja v to čudno mrtvo noč.

„Kaj premišlujete?“ je vprašal slednjič tiho in plaho; zakaj postalo ga je groza, ker ni vedel, kaj se godi v njeni duši.

„Kaj premišlujem? Premišlujem, kako je to čudno, ne da vse premine in ugasne na svetu, ampak da premine skoraj vse, celo ljubezen, tako navadno in vsakdanje.“

„In zakaj poudarjate to tako zelo, to „celo ljubezen?“

Tako miren je postal naenkrat glas obeh in tako tiho je čakala in popila vsako besedo ta mrtva harmonija okrog nju . . .

„Zato, ker je ljubezen vendar najlepša kal, ki jo more pognati človeško srce.“

„A zato tudi najnežnejša in najbolj potrebna opore — trdega kola egoizma. In vsajena mora biti zato v ograjen svet, ki je njega lastnina vpisana v knjigi življenja na ime dveh bitij, za vsakega ena nerazdelna polovica, kakor bi rekli juristi . . . Ni vedno kakor v naravi v človeškem srcu in le enodnevnice rastejo v njem na prostem polju . . .“

„In take-le dobro ograjene cvetlice po vašem mnenju rastejo in cvetejo vedno in ne zvenejo nikdar?“

Trpko se je zasmejala in njen glas je postal oster in bodeč. In hipoma se je spomnil njunega pogovora spomladi, ko mu je rekla: „Gospod pater, ali imate tudi navodilo, kako naj se rabi vaš recept.“

A morala se je istočasno spomniti tega dneva tudi ona, kajti strastno je viknila:

„Da, zdaj imate zopet oni ton, ki ste v njem govorili, predno se je zgodilo z nama tako. O, kako se to dobro čuti, da ste zdaj zopet oni mirni, hladni, trdno stoječi modrijan!“

„Da, zdaj sem zopet tam, odkoder — — —“

„Odkoder sem vas speljala jaz, kaj ne?“

„Ali, gospa grofica!“ je vzkliknil nevoljno. „Previsoko vas spoštujem, da bi mogla vstati le ena taka misel v meni, a tudi vi me ne smete žaliti. Menda bi bilo pač odveč poudarjati, da niste speljali ne vi mene, ne jaz vas, toda — — —“

„Toda v drugič bi se ne zmaknili vi niti za las s svoje bele, čiste ceste, kaj ne?“

Zopet je bil mrzel njen glas in sam ni vedel, ali govori brez stranskih misli, ali pa se mu roga. A bilo mu je vseeno in mirno je odgovoril:

„Tega ne morem prisegati, in če me pokliče z leve ali desne zopet tako sladko ali žalostno, pojdem morda zopet... A to smem reči: branil se bom z zadnjo svojo močjo.“

„Potem se poročite! . . .“

„Morda se tudi!“ je skomizgnil prav tako malomarno.

„In potem, mislite vi, da bo sijalo samo solnce na vašem nebu?“

„Ne vem tega, ali bo vedno sijalo, a to vem, da je na svetu le ena sreča, kakor je le eno solnce na nebu, in da morejo to srečo, srečo samosvoje in harmonične duše zagrniti le težke nesreče, kakor solnce le črni oblaki. In to vem, da so vse drugo le lučke — vseeno, ali žareče električne tulpe ali brleče oljnice — in da jih lahko razbije vsaka nerodna klada in upihne vsak prvi vihar.“

„Glejte, glejte, — vsaka beseda prav taka, kakršna oni popoldan pred tolikimi meseci tam zunaj pod lipo. In prav tam sva zdaj, kjer sva bila, ko sem vas vprašala: kaj pa mi, ki nimamo te harmonične duše v sebi in ki je naše solnce črezinčrez zagrnjeno za vedno s črnimi oblaki? Dajte, povejte — morda boste danes bolj iskreni, ker takrat vam je srce vendar še strepetalo pred grozo teh oblakov.“

„Da, danes bom bolj iskren,“ se je vzravnal strmo pokoncu. „Globoko se klanjam in se bom vedno klanjal pred grozo nesreče, in verjemite, kjer bom mogel, bom pomagal prižgati iz teme stojajočim vsaj borno lučko, toda v svojo lastno dušo ne vtaknem stenja in s svojim lastnim mozgom ne bom redil takih lučk nikdar več. Če bi bil jaz ustvarjal vseмир in jaz dajal zakone življenja, ne bil bi vklenil vseh koles in kolesc tega ogromnega organizma v

tako krute, trde verige, — seveda dvomim, da bi bil potem svet lepši in boljši,“ se je nasmehnil; — „toda ker sem jaz na vsem tem, kar je in kakor je, docela nedolžen, mi je tem lažje skloniti v pobožnosti, skoraj tako veliki, kakor je veliko stvarstvo, svojo glavo pred njim in ga moliti ter ne vtikati svojih prstov v njegove vrvi.“

„Tako, tako . . .“ je zadržala. „In če pride nesreča proti vam samim in obstoji naenkrat tik pred vami?“

„Potem jo premerim od nog do glave. In če bom imel le malo upanja, da zmagam, se zaženem v njo in se zgrabiva na življenje in smrt. In če zmagam, zmagam, in če me zmelje, naj me zmelje.“

„Toda kaj pa potem, če bodo vaše roke zvezane in trdno zadržane?“

„Ah, to je mogoče danes le še pri zločincih,“ se je nasmehnil. „In verige okrog rok nam more oviti danes le edina krivda še. In krivde, vsaj krivde se hočem paziti, zakaj krivda je največje zlo, ker je mati sužnosti. In jaz hočem biti in ostati prost! Življenje je težko in nihče ne more brez orožja naprej. A naše orožje, naš meč so smejele oči, in nikdar jih nočem povešati pred nikomer več!“ . . .

„Amen!“ se mu je priklonila ironično. „In s tem sva torej končala!“

In brez vsake druge besede se je obrnila proti izhodu in odšla.

Hotel bi ji bil reči še kaj, karkolisibodi, četudi le prazno frazo, samo da bi se razgrnilo črez to rezko, odurno, trezno slovo nekaj mehkejšega in spravljivejšega; a čutil je predobro, da ona ne rabi od njega ničesar več in da bi spoznala pri prvi besedi, da išče utehe le zase in ne zanjo.

* * *

In odtlej je postala zanj popolnoma in samo še dama iz velikega sveta: prijazna in hladna, in vse, kar je bilo med njima, je bilo izbrisano in pozabljeno in daleč, dvojno daleč sta bila narazen, zakaj vmes je bilo vse, kar je bilo zamrlo med njima, in vsa socialna razdalja med njim in njo.

In ko je povedal še Staremu, da mora oditi, so bile razvezane vse vezi med vsemi temi ljudmi in njim. In ko so si podali mesec dni pozneje roko v slovo, so si bili popolni tujci.

In z lahko in veselo dušo je skočil na voz in konjički so potegnili. Nemirno so stresali z glavo, dokler je polzela kočija po grajskem holmu navzdol, kakor da komaj čakajo, da pridejo na široko, ravno cesto tam spodaj, potem pa so zapeketala kopita

in tihi, nežni oblački prahu so vstajali s te cvetoče gladine in se izgubljali počasi drug za drugim kakor beli, rahli sni med zasanjane trate na levi in desni.

In na zadnjem ovinku, predno so se zagrnili košata drevesa nad njim, se je ozrl še enkrat nazaj. In vsa dolina je gledala prijazno in otožno za njim, samo grad tam v dalji je bil videti zamišljen sam v se in kakor da se je bil zazrl takoj po njegovem odhodu tja nekam v drugo stran in že pozabil nanj, ki je bil prišel takrat spomladi in zdaj zopet odšel . . .

„Tujec,“ se je storilo Lastanu pri srcu. A takoj mu je razjasnila zopet vedra misel obraz. Tujec — a kaj zato! Saj so samo grad in vse te hiše raztresene pod njim po ravnini hladne pri njegovem slovesu — vsa planjava pa je otožna in vsak listič mu drhti prisrčen pozdrav. In tam spodaj ga čaka že nov svet in široko so mu odprte nove poljane kakor gorka naročja v prisrčen sprejem.

In tako potujemo po zemlji mi romantiki življenja, in hladno se poslavljajo ljudje od nas in ne prirejajo nam odhodnic in ne govorijo dolgih slavic; in nezaupno in od strani nas ogledujejo, ko pridemo drugam; a zato se nam priklanjajo vse cvetice na desni in levi, ko stopamo med njimi, in vse trate so prepletene kakor ogromni čilimi v belih, rdečih in modrih barvah z vriskajočo besedico „hizijana!“ in vsa drevesa iztezajo od desne in leve svoje tihe roke čez nas kakor slavoloki in vsipljejo svoje listje in cvetje pred nas . . .

Gozd se je začel svitati in prve cvetice so gledale zopet od obeh strani sem k njemu, kakor da so prišle tiho z bližnjih travnikov in se skrile pred smrtno koso, ki zazveni lahko že jutri čez glavice njih manj pametnih sestic . . .

In potem so ostala zadnja drevesa za njim in voz je drdral zopet nekoliko navzdol po sredi med drhtečimi poljanami.

„Moj Bog, kako vas ljubim!“ je vzdrltel iz dna svoje duše in skoraj žgoče razkošje kakor še nikdar se mu je razlilo čez dušo . . . A nekaj kakor praznočna bojazen je vztrepetal v njem in povzdignil je svoje srce iskreno in brezmejno pobožno k nečemu, ki je bilo razgrnjeno veliko in silno čez vso to božjo lepoto, in prosil je, naj mu opere dušo vse krivde in ga odveže od vse kazni in ga pusti odslej hoditi s čistimi svečeniškimi nogami čez te svete dalje in sanjati, zaščitenemu od vseh štirih strani z nebotičnimi orjaki, do konca svoje tiho, sladko, polno življenje sredi tega šumnega, grenkega, praznega življenja . . .

